

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

Rozvoj volnočasových aktivit na Českolipsku ve druhé polovině 20.století

Sára Karlíková

Bakalářská práce

2024

Vedoucí práce: doc. JUDr. PhDr. Jan Štemberk, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne

Podpis.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. JUDr. PhDr. Janu Štemberkovi, Ph.D. za ochotu, cenné rady, věcné připomínky a vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat mojí rodině, přátelům a přítelovi za neustálou podporu při mém studiu.

OBSAH

Úvod.....	1
1 Vymezení volného času	3
1.1 Formy volnočasových aktivit	4
1.1.1 Kultura.....	4
1.1.2 Cestování.....	5
1.1.3 Hraní her a sport.....	6
1.2 Rozdělení volnočasových aktivit jednotlivých skupin obyvatelstva.....	6
1.3 Faktory ovlivňující trávení volného času	8
1.4 Volnočasové aktivity dětí a mládeže.....	10
2 Vývoj Českolipska ve sledovaném období	12
2.1 Správní vývoj Českolipska od druhé poloviny 20.století.....	12
2.2 Proměna České Lípy od konce 2.světové války	13
2.2.1 Druhá polovina 40.let a odsun Němců	13
2.2.2 Město v 50. a 60.letech.....	15
2.2.3 Období normalizace	16
2.2.4 Konec 20.století a obnova města.....	17
2.3 Proměny ekonomických charakteristik města.....	18
3 Kultura	21
3.1 Kulturní instituce a zařízení	22
3.2 Kulturní události a akce.....	26
3.3 Celkový vývoj kultury ve sledovaném období.....	29
4 Cestování a turistika	31
4.1 Dopady politických událostí na cestování a cestovní ruch	31
4.2 Rozvoj infrastruktury pro turisty na Českolipsku	35
4.3 Atrakce a turistické destinace.....	38
4.4 Celkový vývoj cestování a turistiky ve sledovaném období.....	40
5 Sport a sportovní aktivity	42
5.1 Rozvoj tělovýchovy a sportu na Českolipsku	42
5.2 Sportoviště.....	44
5.3 Jednoty, spolky a jejich činnosti	44
5.4 Celkový vývoj sportu a sportovních aktivit ve sledovaném období	47
Závěr.....	49
Použité prameny a literatura	52

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na popis a následnou analýzu vývoj volnočasových aktivit na Českolipsku ve druhé polovině 20.století. Práce si klade za cíl zkoumat proměny kulturního života, cestování a turistiky a sportovních aktivit. Práce také zkoumá vývoj tzv. průmyslu volného času a nabídku pro volnočasové aktivity. Cílem práce je poskytnout komplexní pohled na možnosti trávení volného času na Českolipsku a jeho proměny.

Klíčová slova:

volný čas, vývoj, volnočasové aktivity, Českolipsko, Česká Lípa, kultura, cestování, turistika, sport, komunistický režim

Abstract

The bachelor thesis focuses on the description and subsequent analysis of the development of leisure activities in the Českolipsko region during the second half of the 20th century. The work aims to examine the changes in cultural life, travel and tourism, and sports activities. It also explores the evolution of the so-called “leisure industry” and the offerings for leisure activities. The goal of the thesis is to provide a comprehensive view of leisure time in the Českolipsko region and its subsequent transformations.

Keywords:

leisure time, development, leisure activities, Českolipsko, Česká Lípa, culture, travel, tourism, sports, communist regime

Úvod

Ve druhé polovině 20. století procházela Česká Lípa značnými proměnami, které ovlivnily každodenní životy lidí. Ovlivňovaly všechny oblasti života tehdejšího obyvatelstva. Platí to i o volnočasových aktivitách, na jejichž výzkum cílí tato bakalářská práce. Tento vývoj je důležitým tématem, které si zaslouží hlubší zkoumání a porozumění. Předložená bakalářská práce se zaměřuje na analýzu rozvoje volnočasových aktivit na území Českolipska a převážně města Česká Lípa, a to hlavně s důrazem na kulturní, cestovní a sportovní oblasti.

Práce bude zkoumat změny a vývojové trendy v oblasti volnočasových aktivit na Českolipsku od poloviny 20. století do přelomu 80. a 90. let. V práci bude poukázáno také na historické události a socioekonomické a kulturní faktory, které tyto aktivity ovlivňovaly.

Cílem práce je poskytnout ucelený pohled na vývoj vybraných volnočasových aktivit na Českolipsku, konkrétně na kulturu, cestování a turistiku a na sport a sportovní aktivity. Cílem je nejenom poskytnout ucelený pohled na tyto aktivity, ale také zkoumat jejich význam v kontextu společenského a kulturního života v regionu. Dalším cílem je zhodnocení širokého množství, které region poskytoval pro trávení volného času. Tímto zhodnocením se bude analyzovat, jak se Českolipsko ve zmiňovaném období měnilo a jaké změny a trendy ovlivňovaly nabídku volnočasových aktivit v daném období. Tímto přístupem se sleduje i možný dopad těchto změn na společenské a kulturní dění v regionu.

První kapitola se bude týkat samotného volného času, jak se v průběhu času vyvíjel, jaké nabízel možnosti, zda se měnil volný čas pro různé věkové skupiny obyvatelstva, nebo zda některé okolnosti volný čas omezovaly.

Následující kapitola se bude zaměřovat na nastínění vývoje regionu Českolipska. Jak se v průběhu let vyvíjel a jakými změnami prošel. Popis se také bude zaměřovat konkrétně na Českou Lípu, jelikož to je hlavní centrum regionu. Cílem je představit celkovou charakteristiku města, jak se město měnilo, opět jakými změnami prošlo v důsledku politických změn a v neposlední řadě se zde objeví i popis ekonomických charakteristik města.

Nadcházející kapitoly budou systematicky rozděleny do tří sledovaných oblastí, které reprezentují obvyklé formy trávení volného času. Tyto volnočasové aktivity budou rozděleny na oblast kultury, cestování a turistiky a sportu a sportovních aktivit. Pod každou z těchto kapitol bude následná krátká analýza vybraného segmentu a jeho krátké zhodnocení. Při sledování volnočasových aktivit byly s ohledem na využitou pramennou základnu zvoleny ty, které jsou propojeny s veřejným prostorem. Pro práci byly vybrány oblasti kultury, cestování

a sportu z toho důvodu, že tyto oblasti nabízejí aktivní způsob interakce se světem, například oproti četbě nebo sledování televize. Tyto pozorované kategorie umožňují osobní účast na událostech, objevování nových míst a zapojení se do různých aktivit, což může být pro mnohé obohacující.

Kapitola o kultuře se bude zabývat samotným vymezením pojmu a následným představením a zhodnocením kulturních zařízení a institucí, tím, jak se v průběhu let měnily, jaké to mělo příčiny a následky a co to ovlivňovalo. V kapitole budou osvětleny i kulturní události, na které se tehdejší obyvatelé mohli ve svém volném čase těšit. U těchto událostí nebude chybět ani kontext obrazu tehdejší doby, jestli některé z nich byly motivovány politickou ideologií či nikoliv, a zda se najdou i takové, které v sobě neukrývaly žádnou propagandu, a sloužili čistě pro pobavení.

Následující kapitola o cestování se bude nést v podobném duchu jako předchozí. Ukáže se zde, jak a jestli politické změny dopadaly na cestování, jak domácí, tak zahraniční, a turistiku. Dále zde bude popsán rozdíl právě mezi zmiňovaným tuzemským a zahraničním cestováním, jestli mohli vycestovat všichni obyvatelé, zda se zde objevovaly restriktce pro cesty, kam všude do zahraničí se mohlo cestovat a jak se opět cestování měnilo v průběhu let. Následně se zde objeví popis zajímavých míst na Českolipsku, které jak místní obyvatelé, tak turisté z celé republiky, mohli navštěvovat. Objeví se zde i popis možnosti ubytování, jestli se zlepšovalo či zhoršovalo, kam lidé mohli zajít do hostinců a v neposlední řadě se zde objeví popis tehdejší infrastruktury a její vývoj.

Poslední kapitola bude věnovaná sportu a sportovním aktivitám. V této kapitole se nastíní, jakým způsobem se v průběhu let měnil způsob vytváření sportovních oddílů a zda byly opět vedeny politickou ideologií. Následně bude zkoumáno, jaké sporty byly v regionu oblíbené, jaké se zde nacházely oddíly, jak byly úspěšné a také například kde všude se nacházely možnosti právě pro trénování.

Informace v této práci jsou brány jak ze sekundární literatury, tak z pramenů, které byly získány studiem ve státním okresním archivu v České Lípě. V práci jsou použity informace z fondu Okresního národního výboru a Městského národního výboru.

1 Vymezení volného času

Volný čas je obecně definován jako čas, během kterého jedinec není vázán na konkrétní povinnosti vycházející z pracovního rozvrhu nebo potřeb zachování rodinné rovnováhy.¹

V moderní společnosti představuje volný čas komplex aktivit vykonávaných mimo pracovní dobu, které jsou zcela dobrovolné. Tento čas slouží k odpočinku, zábavě a osobnímu rozvoji v rámci tvůrčích aktivit. Jeho spektrum je široké a zahrnuje jak manuální a fyzické činnosti, do kterých patří například sportování nebo cestování, tak i intelektuální a sociální aktivity. Volný čas je jedincovou svobodnou volnou a umožňuje mu únik od každodenních povinností, včetně sociálních závazků jako jsou rodinné, občanské či duchovní záležitosti.²

Ve druhé polovině 20. století získal volný čas značnou důležitost, zejména v důsledku ukončení období zakladatelského komunistického režimu. Tato změna měla dalekosáhlé dopady na celou společnost, společně s rostoucími modernizačními principy. Tento vývoj byl podněcován jak snahou komunistické strany, tak také trendy civilizačního okruhu.

Během poválečného období byl volný čas významný, zejména v kontextu zkracování pracovní doby a vzrůstajícího objemu volného času. Tento trend výrazně ovlivnil vývoj životního stylu, související s modernizací společnosti, která se rozvíjela zejména v 50. letech 20. století.³

Lidé věnovali svůj volný čas různorodým aktivitám. Během druhé poloviny 20. století zahrnovaly tyto aktivity například cestování, které sloužilo například k relaxaci. Dále patřilo k volnočasovým aktivitám nakupování, zejména v zahraničí, kulturní činnosti, jako je návštěva kin a divadel, a účast na různých sportovních aktivitách, jejichž rozmach nastal právě v daném období.

Tehdejší moderní společnost se vyznačovala pestrostí životních stylů, neboť byla utvářena z různých perspektiv, včetně politiky, ekonomiky a kultury. Pro občany představoval volný čas prostor pro rozvoj kulturních aktivit, kde jednotlivci mohli rozvíjet své schopnosti, uplatňovat svobodu, a vyjadřovat své myšlenky, cíle a zájmy.

Ve druhé polovině 20. století se objevovala snaha o formování nové společnosti, v níž by jednotlivci inkorporovali socialistické hodnoty a přispívali k utváření komunistických principů.

¹ KLENER P., *Velký sociologický slovník*. [Sv.] 2. 1. vyd. Praha, Karolinum 1999.

² DUMAZEDIER, JOFFRE, and Vlasta Rybáčková. "Volný Čas." *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* 2, no. 3 (1966): 443–47. <http://www.jstor.org/stable/41127355>.

³ FRANC, Martin a KNAPÍK, Jiří. *Volný čas v českých zemích 1957-1967. Šťastné zítřky* (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN isbn978-80-200-2229-5, str.9-10.

1.1 Formy volnočasových aktivit

V průběhu druhé poloviny 20. století dominoval komunistický režim, jenž usiloval o systematickou organizaci volnočasových aktivit občanů. Pro podporu tohoto záměru byly vytvářeny rozličné závodní kluby, především situované v blízkosti pracovišť. Současně s tím začaly vznikat kulturní domy, které měly za úkol stimulovat společenský život. Tento proces také přinášel výstavbu nových sportovních zařízení. Komunistický režim zakládal různé organizace, mezi něž patřily například Pionýrská organizace ČSM, Československý svaz žen a Československý svaz tělesné výchovy, s cílem dosáhnout plánované organizace volného času a formovat společenskou strukturu.⁴

1.1.1 Kultura

Koncept kultury je chápán jako součást kulturního dědictví. Kulturní dědictví existuje ve formě hmotné i nehmotné, přičemž nehmotný aspekt zahrnuje prvky, které nemají fyzickou podobu a jsou předávány z jedné generace nad druhou, jako jsou tradiční zvyky, rituály a znalosti. Materiální kulturní dědictví zahrnuje památky a umělecká díla vytvořená lidskou činností, jako je například architektura, sochařství, malířství a literatura. Volný čas může být využíván k aktivitám spojeným s kulturním dědictvím, jako je návštěva památek a dalších jiných kulturních artefaktů.⁵

Volný čas v průběhu druhé poloviny 20. století mohl být investován do návštěv představení, muzeí anebo kulturních akcí. Současně s rozvojem kultury se objevil významný aspekt zábavního umění, které již nebylo chápáno pouze jako prostředek propagandy, ale spíše jako forma zábavy. Tato nová perspektiva zahrnovala i aktivní aktivity, jako například poslech populární hudby. Paralelně s tím zaznamenal významný rozmach poslech rozhlasu, který nebyl omezen pouze na domácí prostředí, ale rozšířil se i jako doprovodný prvek pracovního prostředí. Od poloviny 50. let bylo také výrazným trendem sledování televize.

V tomto období došlo k významným změnám v oblasti kultury a umění. Kulturní tvorba nabízela možnost strávit volný čas a postupně se stala i prostředkem pro pasivní odpočinek. Politický tlak, který se původně projevoval v oblasti kultury a umění, nevydržel dlouho. Již na počátku 60. let, s vzrůstající ekonomickou krizí, docházelo k nové liberalizaci a kritice stalinismu.

⁴ Tamtéž, s.12.

⁵ Kulturní dědictví. *Národní ústav lidové kultury* [online]. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/kulturni-dedictvi/>

Po válce se také začala prosazovat tzv. demokratizace kultury, což vedlo k rozšiřování divadel a kin. Ceny knih, hudebních nahrávek a vstupného postupně klesaly, což přispělo k širšímu přístupu veřejnosti ke kulturním projevům.⁶

Dalším formátem pro trávení volného času představuje přednášková činnost, což představuje specifickou formu vzdělávání pro dospělé. V rámci těchto přednášek byly systematicky předávány informace z oblasti politiky a vědy. Přítomní účastníci měli možnost získat hlubší porozumění aktuálním politickým a vědeckým otázkám, čímž tato činnost plnila nejen rekreační, ale i vzdělávací roli v kontextu strukturování volného času.

Významným aspektem volnočasových aktivit je zájmová činnost občanů, jejíž rostoucí popularita výrazně reflektuje modernizaci společnosti a její přechod ke konzumnímu modelu. Zvláštní pozornost byla věnována lidovým aktivitám a projevům individuálního uměleckého projevu, jako byly ochotnické spolky nebo tvůrčí aktivity básníků a spisovatelů. Celkově se tyto aktivity zaměřovaly na intelektuální rozvoj jednotlivce, což znamenalo posilování jeho schopností a znalostí. Zároveň však formovaly jeho vztah k socialistické republice a odrážely tak širší sociokulturní kontext dané doby.⁷

1.1.2 Cestování

Volný čas nabízel možnost i pro cestování, a to prostřednictvím dovolených, které sloužily jak pro fyzickou relaxaci, tak i jako forma sebevzdělání. Tato aktivita se realizovala především prostřednictvím návštěv historických památek, zámků a hradů.

Od poloviny 60. let docházelo k postupnému uvolňování cestovního ruchu, což vedlo k přílivu turistů. Tento trend způsobil vznik různých nočních podniků, hostinců a typických „rázovitých hospůdek“. Českoslovenští občané vycestovávali buď kvůli pracovním povinnostem nebo v rámci rekreační turistiky. Zahraniční destinace zahrnovaly například Maďarsko, Polsko a později Německou demokratickou republiku. Tato expanze cestování odrážela změny v pohledu na volný čas a odhalovala nové možnosti pro kulturní a společenské interakce.⁸

Mezi cestování také patří cesty s cílem nakupování nedostatkového zboží. Ve druhé polovině 20.století se objevovala řada nedostatků zboží, jako například textilních výrobků a základních spotřebních produktů, jako je toaletní papír a prací prášek. Tyto nedostatky často vznikaly kvůli nedostatečné výrobě a distribuci zboží, centrální plánovací politice a omezenému

⁶ Tamtéž, str. 111-112.

⁷ Tamtéž, str. 123-124.

⁸ FRANC, Martin a KNAPÍK, Jiří. *Volný čas v českých zemích 1957-1967. Šťastné zítřky* (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN isbn978-80-200-2229-5, str. 128-130.

přístupu k mezinárodním trhům. Postupem času docházelo k významnému rozvoji v ekonomické a sociální sféře, což vedlo k postupnému vzrůstu konzumerismu. S nárůstem dostupného zboží v obchodech docházelo k významnému zlepšení životní úrovně občanů, kteří se stávali více kultivovanými spotřebiteli.

1.1.3 Hraní her a sport

Volný čas býval věnován různým herním aktivitám, z nichž patřily mezi nejoblíbenější zejména šachy. Právě tato intelektuální hra sloužila jako prostředek propojení pracovníků a společností, a rovněž podporovala sociální interakce napříč generacemi. V té době také vznikaly šachové kluby, představující specifickou formu lidové zábavy, ačkoliv v rámci nich vznikala i konkretizovaná komunita šachových nadšenců. Kromě šachů se do těchto malých forem lidové zábavy řadilo například sestavování hlavolamů nebo hraní domina. Samozřejmě se hrály ale i jiné oblíbené sporty, jako například kopaná, košíková nebo hokej.⁹

V polovině 50.let docházelo k výraznému rozšíření sportovišť a tělovýchovných zařízení, jejichž vznik byl aktivně podporován Československým svazem tělesné výchovy a Svazem pro spolupráci s armádou. Tato iniciativa přispěla k posílení fyzické aktivity a podporovala vytváření prostředí pro sportovní a tělovýchovné aktivity, čímž obohacovala spektrum možností trávení volného času.

Mezi velké sportovní události ve druhé polovině 20. století neodmyslitelně patří Spartakiáda, která byla typická pro socialistické země. První Spartakiáda byla zahájena již v roce 1921, a v roce 1955 převzal název Československý svaz tělesné výchovy. Účastníci Spartakiád soutěžili v různých oblastech, ať už to bylo v atletice, gymnastice, plavání nebo cyklistice. Zároveň to byl jakýsi ukazatel fyzické síly a kondice obyvatelstva. Neodmyslitelnou součástí Spartakiády bylo propagování politických ideologií vládnoucí strany. Celostátní Spartakiády byly pořádány v letech 1955-1985 v pětiletých cyklech. Spartakiáda měla 3 hlavní části, kdy první zahrnovala hromadná tělovýchovná vystoupení jako hlavní část programu. Dále sportovní soutěže a turistické akce, které byly doplněné o Večery družby a další odborné kulturní pořady.¹⁰

1.2 Rozdělení volnočasových aktivit jednotlivých skupin obyvatelstva

V průběhu času byly realizovány různé výzkumy s cílem zahájit diskusi ohledně problematiky využívání volného času.

⁹ Tamtéž, str. 13.

¹⁰ *Spartakiády 1953–1990* [online]. 2007 [cit. 2024-04-18]. Dostupné z: <https://www.nm.cz/cs/file/7421bdea67d8420fb7243cf97445e322/5884/Spartakiády.pdf>

Rozvrstvení volného času vykazovalo výrazné genderové rozdíly, přičemž průměrná délka volného času u mužů byla patrně delší než u žen. Zjištění naznačují, že muži disponovali volným časem trvajícím průměrně kolem 27 hodin za týden, zatímco ženy měly v průměru k dispozici volného času přibližně 18,5 hodin. V případě mládeže byl pozorován největší podíl volného času, který dosahoval týdně přibližně 53 hodin.

Řada výzkumů se zaměřovala zejména na mládež, u níž byl zaznamenán největší podíl volného času, avšak současně se u ní objevovalo zvýšené množství kriminality. Tyto průzkumy rovněž identifikovaly, že mládež tráví nejvíce svůj volný čas navštěvováním kin, sledováním filmů nebo aktivitami, které byly spojeny se sportem. Na druhé straně se pozorovalo nižší zapojení do činností jako je čtení, návštěvy divadel nebo technická tvořivost.

Další a poslední specifikovanou skupinou, která disponovala rozsáhlým množstvím volného času, byli jednotlivci v důchodovém věku. Tato část populace si svůj volný čas často upřednostňovala k aktivitám v rámci kulturních podniků.

Rozdíly v trávení volného času nejsou jen mezi muži a ženami, ale také mezi obyvateli venkovských a městských oblastí jsou patrné. Tyto odchylky mohou být spojeny s rozdílnou strukturou pracovní doby a nižší životní úrovní venkovské populace. V průběhu zkoumání bylo zaznamenáno, že dělníci, kteří žijí na vesnicích, mají tendenci disponovat více volným časem než rolníci. Jejich volný čas byl primárně věnován procházkám, poslechu rozhlasu a sledováním televize. Naopak byl zjištěn velmi malý volný čas věnovaný návštěvám kin či divadel a účastí na sportovních aktivitách.

Různorodost v množství a formách využívání volného času odrážela u sociokulturních vrstev. V nižších sociálních vrstvách převažovalo využívání volného času ve formě tzv. elementárních forem, zahrnující návštěvy hostinců, účast na sportovních událostech, odpočinek a sběr lesního ovoce. Tato skupina byla rovněž charakterizována nadměrným věnováním mimopracovního času péči o domácnost, která nedosahovala stupně mechanizace. Střední vrstvy se vyznačovaly aktivnějším a tvořivějším využíváním volného času. Kromě péče o domácnost se věnovaly také svým koníčkům, mezi něž patřila například myslivost. Ve vyšší střední vrstvě byl volný čas spojen i s cestováním. V této sociální skupině obyvatel byl také charakterizován kontakt s vysokou kulturou prostřednictvím domácí mechanizace a vysokým standardem bydlení, což zahrnovalo vybavení jako psací stroje, fotoaparáty nebo hudební nástroje. Pro tuto skupinu bylo typické cestování i do zahraničí. Vlastnění automobilu se většinou omezovalo právě na vrstvy vyššího sociálního statusu.¹¹

¹¹ FRANC, Martin a KNAPÍK, Jiří. *Volný čas v českých zemích 1957-1967. Šťastné zítřky* (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN isbn978-80-200-2229-5, str. 92-103.

1.3 Faktory ovlivňující trávení volného času

Ve sledovaném období došlo k několika změnám, a to v kontextu snahy státních orgánů regulovat volný čas obyvatelstva a jeho směřování. Charakter volného času byl ovlivněn pracovní dobou jedinců, přičemž Československo bylo jedním z prvních států, které zavedlo 8hodinový pracovní den, i přesto, že bylo stále 6 pracovních dní. Úsilí o zkracování pracovní doby bylo po konci druhé světové války pomalu pozastaveno. V roce 1956 došlo k prvnímu zkrácení celkové pracovní doby z 48 na 46 hodin za týden. Na počátku 60.let byly vyjádřeny sliby ze strany státu na další zkracování pracovní doby, a to konkrétně na 42 hodin týdně.¹²

Začátkem experimentálního období docházelo k postupnému zavádění opatření, které mělo vést ke zkrácení pracovní doby, avšak v důsledku ekonomické krize v 60.letech bylo toto zkracování zrušeno. Následně v polovině 60.let byl projekt znovu obnoven. Vyhlášky z let 1966 a 1968 znamenaly snížení pracovní doby na 41,5 hodin týdně ve výrobních odvětvích, přičemž v jiných pracovních odvětvích bylo navrženo prodloužení o jednu hodinu. Pro pracovníky v podzemí byla stanovena pracovní doba na 40 hodin týdně. Současně bylo rozhodnuto o zkrácení pracovních dní v týdnu ze 6 na 5 dní. Toto postupné zkracování, a s tím spojené získání volných sobot, vedlo k výraznějšímu množství volného času, což mělo například pozitivní dopad na popularitu chalupaření.¹³

Do množství volného času zasahovalo i množství státních svátků a zákonná dovolená. Počet volných dnů a svátků však postupně klesal a v roce 1951 byl implementován zákon, na jehož základně byl jediným státním svátkem 9.květen, jakožto Den osvobození Československa Rudou armádou. Kromě toho nebylo nutné chodit do práce na Nový rok, Velikonoční pondělí, Svátek práce 1.května, 28.října a na dva svátky vánoční. Základní délka dovolené byla kolem dvou týdnů ročně. Delší dovolenou měli přidělenou horníci, mladiství a lidé, kteří pracovali v jednom podniku dlouhodobě, což sloužilo jako nástroj k regulaci fluktuace pracovníků.¹⁴

Přes řasu slibů ze strany státu, které zaznívaly o tom, jak se volný čas bude rozšiřovat, tak k rozšíření došlo ve dvou vlnách. První z nich byla v roce 1956, kdy se prodloužilo odpoledne, druhá následně v roce 1968, kdy se vytvořila volná sobota.

Kromě tradiční zaměstnanosti se jednotlivci angažovali i v dobrovolné pracovní činnosti, přičemž k takovým aktivitám patřily různé brigády, které vykonávaly především

¹² ŠVIGOVÁ, Milada. *Volný čas a my. Živé myšlenky* (Svobodné slovo). 1967. Praha: Svobodné slovo, 1967, str. 52

¹³ FRANC, Martin a KNAPÍK, Jiří. *Volný čas v českých zemích 1957-1967. Šťastné zítřky* (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN isbn978-80-200-2229-5, str. 75-78.

¹⁴ Tamtéž, str. 78-80.

studenti jako součást praxe. Dále se pozorovala tendence k dvojímu zaměstnání. Co se týče práce žen, bylo u nich zjištěno, že pouze malý počet z nich zůstával výhradně v domácnosti.¹⁵

Rozvoj vědy měl zajistit rozšíření obou forem volného času. Automatizace vedla k rozšiřování volného času, avšak také provedla změny v povaze pracovních aktivit, což ovlivnilo charakter volného času.¹⁶ Automatizace a mechanizace představovaly významný aspekt pro trávení volného času, přičemž jejich vliv byl patrný zejména v oblasti výroby domácích spotřebičů, jako jsou vysavače a lednice. V této době se však rovněž začala rozvíjet elektronika, zejména od 60. let, přinášejíc s sebou nové možnosti pro zábavu a volnočasové aktivity. Elektronická zařízení, jako jsou televize, magnetofony a gramofony, se staly součástí každodenního života, kde lidé aktivně využívali technologické inovace k trávení svého volného času. Současně s tím probíhaly rozsáhlé inovace v automobilovém průmyslu, ale větší a dražší automobily zůstávaly dostupné pouze úzké vrstvě obyvatelstva. Až do počátku 70. let byla auta pouze na pořadníky. Do běžného každodenního života se více zapojovala jednostopá vozidla, například motocykly a skútry, které byly cenově dostupnější a snadno dostupné širšímu spektru občanů. Tato proměna v technologickém a dopravním sektoru odrážela změny v životním stylu a způsobu, jakým lidé využívali svůj volný čas v tomto období.¹⁷

Omezením pro využití volného času byla redukce dopravních spojení do větších měst, zejména pokud jde o možnosti navštěvování kulturních památek. Doprava byla primárně orientována na pracovní dojíždění, a nikoliv na podporu kulturních aktivit. Nedostatečná dostupnost dopravy ovlivňovala schopnost obyvatel navštěvovat kulturní zajímavosti jak ve večerních hodinách, tak ale i například během pracovních dnů. Tato problematika byla vyřešena implementací jednoúčelových autobusových spojů, což vedlo ke zlepšení dostupnosti a umožnilo to efektivnější využívání volného času pro kulturní aktivity.¹⁸

Hlavním faktorem omezující možnosti využití volného času byla péče o domácnost a s tím související výchova dětí. Zjistilo se, že zde hraje významnou roli genderový aspekt, kdy analýza státního šetření ukázala, že muži disponovali více volným časem než ženy. Tento trend nebyl omezen pouze na Československo, ale byl patrný i v jiných zemích, například v Rakousku. S cílem zmírnit tuto nerovnost byly postupně doplňovány opatření, která měla ženám ulehčit zátěž spojenou s domácími pracemi a činnostmi. Avšak sliby a opatření ze strany státu se ukázaly jako neúplně efektivní. Příkladem je výroba polotovarů a hotových jídel, které

¹⁵ Tamtéž, str. 82.

¹⁶ Tamtéž, str. 83.

¹⁷ Tamtéž, str. 119-122.

¹⁸ Tamtéž, str. 85.

měly ženám ulehčovat práci v kuchyni, ale tento způsob stravování byl vnímán jako nedostatečný, a tak tento trend přípravy jídlem byl viděn jako neúspěšný. V oblasti domácích spotřebičů zůstávala vysoká cena jako významná překážka, což vedlo k nedostupnosti mnoha produktů a spotřebičů. Tímto způsobem sliby státu nebyly plněny, a ženy tak často zůstávaly s hlavní zodpovědností za domácí péči, což omezovalo jejich volný čas. Pokud jde o péči o děti, stále se zvyšovalo využívání předškolních zařízení jako prostředku poskytující asistenci při dohledu nad dětmi, a rovněž zaznamenáváme vzrůstající zájem o školní družiny.¹⁹

1.4 Volnočasové aktivity dětí a mládeže

Komunistický režim projevoval značný zájem o mladou generaci, neboť byla vnímána jako neposkvřená a disponující potenciálem pro snadnou manipulaci. Tato tendence reflektuje snahu přetvarovat mládež k souladu s vlastními cíli a utvářet ji tak, aby představovala avantgardu socialistických hodnot.

Na počátku druhé poloviny 20.století lze pozorovat výrazný ideologický tlak ze strany státu. Pro mladou generaci byly formovány ideální vzory a hrdinové, kteří odpovídali charakteristikám socialistických ideálů. Významným prvkem byla též forma účasti na projektu budování socialismu, což bylo vnímáno jako optimální forma trávení volného času během prázdnin. Dětem bylo rovněž přikazováno zapojení se do dobrovolnických brigád, a to dokonce i v období školního věku. Tyto ideologické vlivy postupně ztrácely na intenzitě kolem poloviny 50.let, avšak i nadále měl stát výrazný vliv na směřování a regulaci zájmových aktivit mládeže.

Volný čas u dětí byl výrazně formován prostřednictvím školního prostředí, kde byly předávány hodnoty odpovídající jejich výchově. S tímto kontextem byly spojeny různé iniciativy, jako čtenářská akce a výchova občanské nauky, jež měly za úkol vést děti k internalizaci specifických principů. Mimoškolní činnosti a škola vzájemně spolupracovaly s cílem efektivního využití veškerého volného času u dětí.

Do konce 50.let došlo k vývoji rozmanitých volnočasových aktivit, zahrnující kolektivní koncept zábavy a vzdělání. V této době se objevily iniciativy směřující k zavedení nových forem aktivit, jako například „hrátky“ nebo „merva“. Tyto estrádní programy zahrnovaly aktivní účast publika, kde se všichni diváci zapojovali do programu. Dalším způsobem trávení volného času se stávaly školní družiny a zájmové kroužky, jako jsou zvláště Pionýr a Socialistický svaz mládeže, které podporovaly rozvoj tvořivých kolektivních a technických dovedností. Děti se také aktivně zapojovaly do sportovních aktivit a turistiky.

¹⁹ Tamtéž, str. 85-91.

Pro rozvoj volnočasových aktivit a efektivní využívání času byly letní prázdniny klíčovým obdobím. Svaz mládeže a národní výbory systematicky organizovaly rozmanité aktivity pro děti a mládež, zahrnující vycházky, sportovní soutěže, táborové ohně, karnevaly či dětská filmová představení. Po polovině století začaly nabývat na popularitě pionýrské tábory, které byly rozšířeny i do zahraničí, avšak účast v nich byla dostupná pouze dětem z vyšších sociálních vrstev.

Na formování volného času dětí měla výrazný vliv i média, konkrétně rozhlas a tisk. Rozhlas nejenže šířil informace a zásadní aspekty režimu, ale rovněž byl využíván Svazem mládeže k formování obsahu vysílání.²⁰

²⁰ Tamtéž, str. 40-50.

2 Vývoj Českolipska ve sledovaném období

2.1 Správní vývoj Českolipska od druhé poloviny 20.století

Období po 2.světové válce

Po skončení války došlo k obnovení právního stavu v celé zemi odpovídajícímu situace před válkou, tedy stavu platnému do 1.října 1938. Zásadní změnou byla restrukturalizace vnitřní organizace úřadů politické správy, které nahradily národní výbory. Tato změna byla reakcí na posilující se vliv Komunistické strany Československa a na vznik nových policejních orgánů, jako byl Sbor národní bezpečnosti. Po volbách v roce 1946 se stala vítězem Komunistická strana Československa.²¹

Co se týče samostatné České Lípy, okresní národní výbor zde vznikl 14.května 1945 po dohodě mezi národními výbory v České Lípě, Novém Boru a v Mímoni. Jeho prvním úkolem bylo zajištění bezpečnosti. Okresní národní výbor se vyznačoval tolerancí a postupně schvaloval vznikající místní národní výbory, které byly později voleny místním obyvatelstvem.

Všechny politické okresy v rámci současného českolipského okresu patřily v období od roku 1945 do roku 1948 do obvodu Obchodní a živnostenské komory v Liberci. Pokud jde o školství, školy byly obnoveny v roce 1945 v okresních výborech Česká Lípa, Dubá a Jablonné v Podještědí.²²

Správní vývoj v letech 1949-1960

Po roce 1948 došlo v Československu k významným společenským a hospodářským změnám v důsledku únorového převratu. Tato období přinesla změnu v charakteru státní správy a rozšíření jejich funkcí. Po roce 1949 se většina území českolipského regionu stala součástí Libereckého kraje, a v roce 1948 byl zrušen původní okres Česká Lípa, který sestával ze tří soudních okresů Česká Lípa, Mimoň a Nový Bor. Nové vzniklý okres prošel v letech 1949 až 1959 několika transformacemi včetně dokončení výstavby vojenského výcvikového prostoru na Mimoňsku a zřízení vojenského Újezdu Ralsko, který plnil úlohu národního výboru. Během této doby došlo také k rozsáhlému sloučení obcí.²³

²¹ SOVADINA, Miloslav. *Správní vývoj okresu Česká Lípa od roku 1848 do roku 1990*. Historická vlastivěda Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998, str. 110.

²² Tamtéž, str. 122.

²³ Tamtéž, str. 131.

Správní vývoj v letech 1960-1990

V průběhu padesátých let docházelo v Československu k přestavbě ekonomického a politického systému. Prostřednictvím represí byla odstraněna většina nepohodlných osobností, což přispělo k upevnění společenského uspořádání. V této době se ukázala činnost systému národních výborů, které byly centrálně koordinovány a zahrnovaly všechny oblasti správy.

V roce 1960 byly zřízeny nové okresy a kraje, a okres Česká Lípa se rozšířil z původních 510 km čtverečných téměř na dvojnásobek, konkrétně na 1149 kilometrů. K původnímu okresu Česká Lípa byla připojena okolní území jako Doksy, Dubá, Nový Bor, Kamenický Šenov, Jablonné v Podještědí a další. Českolipský okres se tak stal součástí severočeského kraje spolu s okresy Děčín, Jablonec nad Nisou, Liberec, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem.²⁴

Rozsah okresu se v období mezi lety 1960 až 1990 nezměnil, avšak došlo k vnitřním změnám ve struktuře měst a obcí. Menší osady začaly postupně ztrácet obyvatelstvo a některé zanikly úplně, zejména koncem 60.let. v těch samých letech se obce a osady začaly připojovat k větším sousedním městům. K radikálnímu sloučení obcí pak došlo v roce 1980 v rámci procesu integrace obcí, kdy jejich původní počet 90 obcí klesl na pouhých 22. Po změně politického systému v roce 1989 se počet obcí opět zvýšil, a to konkrétně v roce 1990, kdy jejich počet dosáhl 58.²⁵

Teprve v roce 1989 ztratila Komunistická strana Československa svou moc a politické situace prošla změnou. Nastaly postupné reformy, jejichž cílem bylo obnovit Československo jako demokratický stát s rozvinutou společností a fungujícím tržním hospodářstvím.²⁶

2.2 Proměna České Lípy od konce 2.světové války

2.2.1 Druhá polovina 40.let a odsun Němců

Během druhé světové války byla Česká Lípa součástí území, které bylo odstoupeno Německu a stalo se součástí tzv. Sudetské župy. Město mělo v té době něco málo přes 12 000 obyvatel. V ke konci války sem přicházeli nejvíce uprchlíci ze Slezska a Pruska, kteří zde se svými rodinami zůstávali i po skončení konfliktu. Krátce před koncem války, dne 6.května roku 1945, byla zahájena Pražská operace hlavních spojeneckých sil, která postupovala směrem k Praze. Při této operaci se oddělila část mechanizovaného sboru, který měl za úkol osvobodit

²⁴ Tamtéž, str. 150-151.

²⁵ Tamtéž, str. 151.

²⁶ Tamtéž, str. 146.

Českou Lípu, která představovala významný železniční uzel. Sovětská vojska dorazila do města 9.května, kde byli přivítáni členy Revolučního národního výboru, mezi nimiž byli českolipští čeští obyvatelé. Němečtí funkcionáři a jednotky Wehrmachtu opustili město, které následně přešlo pod kontrolu zmíněného Revolučního národního výboru, spolupracujícího se sovětskými jednotkami. Jejich úkolem byl zabezpečení ochrany města a jeho obyvatel.

Po válce se do města vraceli lidé z celé říše, zatímco nasazení jedinci byli nuceni odejít. Docházelo k propuštění z vězení a začala se objevovat obvinění z kolaborace. Díky prezidentským dekretům přišli Němci o většinu svých práv, byly rušeny jejich spolky a školy, které se ve městě nacházely, a také němčina přestala být používána na úřadech. Odsun Němců znamenal pro Českou Lípu odchod hasičů, lékařů a porodních sester. Celkem město opustilo přes 4 000 Němců.²⁷ Tím se změnil ráz České Lípy, která měla být oprostěna od všeho Německého.

Vzhledem k systematickému odsunu německých obyvatel z České Lípy opustilo město mnoho osob, čímž došlo k nezbytnosti nahrazení jejich pozic českými občany, kteří však měli nedostatečnou kvalifikaci na tyto pozice. Tento proces vedl k zrušení několika podniků a provozoven, jelikož nebyl nikdo, kdo by se o ně dokázal postarat a udržet je v chodu. Postupně však začalo docházet i k obnově města, počínaje obnova školství a vznik nových škol. Došlo ke znovuotevření Tyršovy školy, následně bylo zřízeno gymnázium a vznikly i nové školy, jako například Zemská rolnická škola nebo Odborná škola pro ženská povolání. Dále byla obnovena činnost organizací, jako například Sokol, sbor dobrovolných hasičů nebo ochotnická divadelní činnost Jirásek. Vedle toho vznikaly spolky nové, včetně těch založených komunistickou stranou, jako je Svaz přátel SSSR nebo Svaz české mládeže.²⁸

S odsunem německého obyvatelstva se stala Česká Lípa čistě českým městem. Začalo probíhat znárodnování podniků a peněžních ústavů, přičemž rolníkům byly přidělovány zkonfiskované části půdy původně německých občanů. Vedení města postupně přešlo pod kontrolu komunistů a českolipská vagonka byla přejmenována na počest Klementa Gottwalda.

Ekonomické potíže postily obyvatele města v letech 1946 a 1947 kvůli hospodářskému plánu. Zemědělci se potýkali s obtížemi při práci s nově získanou půdou a jejich situaci jim k tomu zhoršovalo sucho, kdy tyto dvě události měly velmi negativní dopad na zásobování obchodů. Nedostatky se také objevovaly v oblasti zdravotnictví.

²⁷ KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655., str. 33.

²⁸ ADAMOVIČ, Jiří; BLAŽKOVÁ, Jana; ĎURČANSKÝ, Marek; HONCŮ, Miroslav; KOLKA, Miroslav et al. *Česká Lípa: město na Ploučnici*. Česká Lípa: Město Česká Lípa, 2018. ISBN 978-80-905846-1-7., str. 244.

Po únorovém převratu v roce 1948 byl v České Lípě zformován akční výbor Národní fronty, který měl za úkol zlikvidovat politické odpůrce komunistického režimu, což iniciovalo politické čistky.²⁹

2.2.2 Město v 50. a 60.letech

Pro Českou Lípou přineslo období po roce 1950 stejné změny jako pro celou zemi. Nastoupila komunistická diktatura, která vedla k zestátnění průmyslu a zániku živnostenských, podnikatelských a selských stavů. Současně došlo k úpadku občanské společnosti, s likvidací společenských a kulturních organizací. Vznikaly nové spolky s komunistickou orientací, jako například Svaz československo-sovětského přátelství, Český svaz žen nebo Československý svaz mládeže. Zároveň docházelo k narůstání represivních složek, které potlačovaly politické odpůrce režimu. Co se týče počtu obyvatel, na počátku 50.let se počet nezměnil od konce 2. světové války. Na konci 60.let se počet obyvatel zvýšil na 16 634.

Během první poloviny 50.let došlo k úplné likvidaci živnostenského podnikání, což mělo za následek nedostatek výrobků a služeb, a to vedlo k rozvoji černého trhu. Přídělový systém přetrvával až do roku 1953, kdy měla měnová reforma značný dopad na úspory obyvatel, kteří tím utrpěli značné ztráty. Nedostatek bytů zůstával problémem, jelikož na jejich výstavbu nebylo dostatek financí. Nicméně se v této době začaly objevovat i pozitivní změny, jako například zřízení první samoobsluhy v České Lípě v roce 1954 na dnešní Hrnčírské ulici.³⁰

Od roku 1960 se Česká Lípa stala centrem okresu Česká Lípa a postupně byly sloučeny i sousední obce Stará Lípa, Lada a Dubice. Později byly připojeny i Dolní Libchava a Robeč. Ke 40.výročí založení KSČ byl v květnu roku 1961 před Vagonkou Tatra odhalen pomník Klementa Gottwalda.

V průběhu 60.let začala intenzivní výstavba bytů a potravinářských provozů. Vznikaly nové pekárny a uzenářství, dále také docházelo k asfaltování silnic a k rozšiřování sídlišť, jako například sídliště Slovanka. Zlepšovala se také veřejná doprava, které začala jezdit od roku 1961.

Ve stejné době docházelo k ožívání společenského života. V České Lípě bylo k dispozici Jiráskovo divadlo, ve kterém minimálně dvakrát do měsíce probíhala činoherní představení. Dále velmi oblíbenou činností bylo navštěvování kina, dříve Velkého kina, a filmového klubu, díky kterému se lidé začali scházet o volném čase. Probíhaly výstavy

²⁹ KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655., str. 34.

³⁰ ADAMOVIČ, Jiří; BLAŽKOVÁ, Jana; ĎURČANSKÝ, Marek; HONCŮ, Miroslav; KOLKA, Miroslav et al. *Česká Lípa: město na Ploučnici*. Česká Lípa: Město Česká Lípa, 2018. ISBN 978-80-905846-1-7., str. 253-265.

v muzeu a v knihovně a obyvatelé se celkově zapojovali do různých volnočasových aktivit, jako jsou závodní kluby, kroužky, přednášky a besedy. Tanec a poslech západní hudby patřily mezi oblíbené formy zábavy. Pro mládež se oblíbeným místem na trávení volného času stal večerní klub Luxor.

Rozmach kulturního a společenského života byl podporován postupným omezením přesčasové práce a zkracováním pracovní doby. Lidé využívali tento čas k účasti na kulturních, osvětových a vzdělávacích akcích, jako jsou výše zmiňované přednášky, návštěvy muzeí, kin nebo divadel. Ženy také projevovaly zájem o volnočasové aktivity, především navštěvovaly kurzy šití.³¹

Rozvoj společenského života přispíval k uvolnění politické situace, kdy obyvatelé projevovali zájem o politické dění a zapojovali se do diskuzí. Tento trend však skončil s událostmi roku 1968, kdy sovětská armáda obsadila Československo.³²

2.2.3 Období normalizace

Po roce 1969 se v hotelu Merkur představil poslanec za Českolipsko, Vilém Nový, který obhajoval srpnovou okupaci, avšak obyvatelé města měli odlišný názor na tehdejší situaci a začaly vznikat různé formy protestů. Například po vítězství československých hokejistů nad sovětskými začali obyvatelé demonstrativně vyjíždět do ulic, přičemž používali ke skandování protikomunistická hesla. Docházelo i k velkým množství stávek a projevy nesouhlasu byly patrné i při prvním výročí okupace.³³

Na začátku 70.let byla situace v celé zemi „normalizována“ a KSČ sehrála klíčovou roli. V České Lípě probíhaly prověrky pracovníků na úradech, na klíčových pozicích i ve školství. Obyvatelé byli povinni účastnit se oslav výročí režimu. Celkově se země musela smířit s tím, že okupace byla onačena jako tzv. bratrská pomoc.

V období na počátku normalizace mělo město kolem 16 634 obyvatel. V roce 1969 došlo k připojení Častolovic k České Lípě, později následovaly i Okřešice a Žízníkov. V průběhu 70.let opět trpělo město nedostatkem bytů, neboť se nich začali stěhovat zaměstnanci podniku Uranové doly Hamr na Jezeře. U tohoto důvodu vzniklo nové sídliště pod Holým vrchem a na severní části města se začalo stavět sídliště Sever, vedle kterého vzniklo sídliště Slovanka. V roce 1977 začala výstavba největšího sídliště Špičák. Důvodem takto velké

³¹ Tamtéž, str. 256.

³²KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655., str. 35-36.

³³ Státní okresní archiv v České Lípě (dále jen SOKA Č. Lípa), fond Městský národní výbor v České Lípě (dále jen (MěNV Č. Lípa), karton 193, inv. č. 627, Hotely a restaurace.

výstavby sídlišť byla těžba uranu na Českolipsku, které se tak dostalo mezi priority sedmé pětiletky a Česká lípa se postupně měla stát centrem tohoto odvětví.

Kromě výstavby bytů a sídlišť v 70.letech se začal rozvíjet i infrastrukturní rozvoj města. Byl vybudován obchvat kolem města, dále také byla postavena čistírna odpadních vod, u řeky vznikl sportovní areál anebo se také otevřela nová mlékárna. Od 80.let byla postavena nová nemocnice a autobusové nádraží. Síť obchodů se začala rozšiřovat a jako první velké obchodní centrum bylo otevřeno obchodní dům Uran.

V oblasti kultury se zaznamenávaly novinky, jako například nová a velmi oblíbená kinokavárna, která vznikla roku 1969 a ve které se lidé mohli během představení občerstvovat. Pořádaly se zde i politické akce, hudební produkce anebo se zde objevovaly fotografické výstavy. Vznikla dále výstavní Síň Svazu českých fotografů či nastala rekonstrukce Jiráskova divadla. Městské kulturní středisko Centrál zahájilo provoz plaveckého bazénu v roce 1989 a o rok později byl dokončen kulturní dům.³⁴

Co se týče volnočasových aktivit, v České Lípě lidé mohli navštěvovat Divadelní klub mladých, ve kterém se tedy objevovali zejména studenti. V České Lípě se každoročně od roku 1976 do 1989 konal tzv. Českolipský divadelní podzim, při kterém se udělovaly i různé ceny a během toho se zde objevovaly i doprovodné akce, jako například výstavy, semináře, nebo diskuzní fóra. V 80.letech stoupla návštěvnost kin a společně s tím se výrazně zlepšila kvalita promítaných filmů. Oblíbenou činností pro trávení času se staly i Pěvecké sbory. Především volný čas ale lidé trávili zahrádkařením, kdy i v okolí Českolipska postupně vznikalo více zahrádkářských osad. Lidé v této činnosti viděli spojení s přírodou.³⁵

2.2.4 Konec 20.století a obnova města

Během 80.let došlo ve městě k významnému nárůstu populace, neboť kolem roku 1979 zde žilo přibližně kolem 23 000 obyvatel, zatímco o deset let později se jejich počet pohyboval kolem 40 000. Nárůst obyvatelstva měl být v důsledku uvolňování politické situace a následné možnosti volnějšího pohybu obyvatelstva. Po roce 1990 začaly ceny potravin růst a s tím se snížila i jejich nedostupnost, což bylo způsobeno ukončením cenové regulace. Ke konci roku se k existujícímu obchodnímu domu Uran připojil obchodní dům Prior a následně byl dokončen Kulturní dům Crystal, jehož výstavba započala již v roce 1975. Tzv. malá privatizace probíhala

³⁴ KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655., str. 37-39.

³⁵ ADAMOVIČ, Jiří; BLAŽKOVÁ, Jana; ĎURČANSKÝ, Marek; HONCŮ, Miroslav; KOLKA, Miroslav et al. *Česká Lípa: město na Ploučnici*. Česká Lípa: Město Česká Lípa, 2018. ISBN 978-80-905846-1-7., str. 288-289.

v České Lípě neprůhledně, avšak privatizace bytového fondu byla úspěšnější. Velká privatizace vedla k zániku mnoha podniků a jiné získávaly nové zahraniční majitele.

Značné investice byly vkládány do školství. Započala obnova a rekonstrukce gymnázia ve městě, kdy jeho jediným nedostatkem byla vzdálenost do centra. Dále od roku 1990 probíhala rekonstrukce Tyršovy školy a byla také postavena nová jídelna pro Základní školu na Svárově. Postupně se také otevíraly další základní a střední školy.³⁶

Od počátku 90.let začalo město procházet razantní proměnou, byla zahájena rekonstrukce hradu Lipého, zakládaly se nové parky a památníky, staré památky byly restaurovány. Následně proběhla rekonstrukce parku u kostela svatého Kříže, včetně restaurování sousoší Jana Nepomuckého. Také byl obnoven bývalý hřbitov u kostela Panny Marie, přičemž byly zachráněny původní historické náhrobky, z nichž některé byly umístěny do areálu kostela a jiné byly přemístěny do budovy radnice. Došlo také ke kompletní rekonstrukci náměstí T. G. Masaryka, kde byla obnovena celkově dlažba, kašna a socha Nejsvětější Trojice. Toto zrekonstruování náměstí se považuje jako jeden z předělů na transformaci nové českolipské společnosti.³⁷

2.3 Proměny ekonomických charakteristik města

Krátce po kapitulaci Německa se mezi německým obyvatelstvem šířil strach a někteří se snažili uprchnout. Vláda označila Němce a Maďary za nespolehlivé a začaly se připravovat opatření k jejich vystěhování po vydání Košického vládního programu. V červenci 1945 byl navržen postup při odsunu Němců, přičemž osoby starší 75 let nebyly považovány za nebezpečné a tím pádem nemusely být odsunuty. První transport Němců proběhl v červnu téhož roku, přičemž někteří odešli i pěšky.³⁸

Téměř okamžitě po únorovém převratu začala KSČ propagovat jednotu národa a přistoupila k reorganizaci ve společenských, kulturních a sportovních organizacích. V roce 1948 byl zaveden dvouletý plán, avšak v České Lípě se nepodařilo plán splnit v oblasti stavebnictví a výroby stavebních hmot. Některým místním podnikům se nepodařilo plány splnit ani do roku 1948, jako například Tatře, kvůli nedostatku výrobního materiálu a pracovních sil. K nedostatku pracovních sil docházelo zejména ve výrobě pracovních hmot. Strojní zařízení továren bylo zastaralé a opotřebované, což ovlivnilo produktivitu práce, jež byla obecně

³⁶ Tamtéž, str. 297.

³⁷ KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655., str. 40.

³⁸ ADAMOVIČ, Jiří; BLAŽKOVÁ, Jana; ĎURČANSKÝ, Marek; HONCŮ, Miroslav; KOLKA, Miroslav et al. *Česká Lípa: město na Ploučnici*. Česká Lípa: Město Česká Lípa, 2018. ISBN 978-80-905846-1-7., str. 228.

nedostatečná a velmi nízká. Po odsunu Němců se snížil počet obyvatel na pohraničí, což vedlo k redukci průmyslové výroby. V celém okrese České Lípy bylo následně zrušeno 11 podniků, které většinou byly již mimo provoz.³⁹

Od ledna roku 1949 začala první pětiletka neboli pětiletý plán hospodářského rozvoje. Po únoru 1948 proběhlo znárodnění významných odvětví ekonomiky, včetně části majetku města, jako jsou lesy, plynárna nebo jatka. Soukromý sektor téměř zcela zmizel v první polovině 50. let, což vedlo ke zhoršení kvality poskytovaných služeb. Významným průmyslovým centrem byl areál továrny na výrobu železničních vagonů v Dubici a strojírenské podniky v České Lípě. Tyto podniky spolu se závodem na výrobu elektronáradí byly hlavními zaměstnavateli ve městě ve druhé polovině 20. století. Od počátku 50. let se město také začalo orientovat na zbrojní a těžký průmysl. Zemědělská půda ve městě byla obdělávána několika soukromými farmáři, kteří však svou půdu ztratili v roce 1957.

Během období normalizace v 70. letech docházelo k modernizaci a rozšiřování stávajících průmyslových závodů. Byla dokončena výrobní hala ve Vagonce, dále byla vybavena čistírna odpadních vod u Holého vrchu, a probíhalo rozšiřování závodu na výrobu autobaterií.

Nicméně situace se výrazně změnila při přechodu mezi 70. a 80. lety, kdy nastala pracovní krize. Ve městě chyběli jak kvalifikovaní manažeři, tak celkově pracovní síla, a produktivita podniků prudce klesla. V České Lípě se objevovaly nedokončené stavby podniků, které musely být zastaveny kvůli nedostatku zdrojů. Mezi ně patřila například výroba polotovarů na Svárově nebo autoservis družstva Likov. Město se tak v 80. letech proměnilo v jedno velké staveniště. V oblasti obchodu a služeb kvetl nelegální prodej. Docházelo k nedostatkům v zásobování a nedostávalo se základního zboží.⁴⁰

Významnou novinkou v roce 1955 bylo zavedení první samoobsluhy ve městě, což se postupně stávalo běžnou praxí.⁴¹ V průběhu 60. let začala intenzivní výstavba potravinářských zařízení, přičemž ve městě byla otevřena například nová cukrárna a pekárna. Dále byla zřízena moderní uzenářská výrobní linka, která zásobovala potraviny pro celý Českolipský okres. Zároveň se ale během těchto let ve městě objevily problémy s nedostatečným rozmístěním a nedostatkem potravinových prodejen, zejména v prodeji ovoce a zeleniny, které trpěly nedostatkem a nízkou kvalitou sortimentu. Stále rostla poptávka po kvalitním a luxusním zboží,

³⁹ Tamtéž, str. 250.

⁴⁰ Tamtéž, str. 268.

⁴¹ Tamtéž, str. 255-266.

keré ale město nedokázalo uspokojit. Během období normalizace docházelo k modernizaci závodu pekáren a cukráren.

Na počátku 50.let komunisté navrhli zapojení žen do zaměstnání ve velkém měřítku, což se ukazovalo jako velmi komplikované, kvůli nedostatku školek, jeslí a školních jídelen ve městě. Zaměstnanost žen tak v průběhu 50.-60.let vzrostla, což pozitivně ovlivnilo ekonomickou situaci rodin, avšak kapacita mateřských škol byla stále nedostatečná.⁴² Tato situace se výrazně zlepšila až po roce 1989, kdy započala výstavba právě těchto zařízení.

V roce 1981 byla otevřena nová nemocnice spolu s poliklinikou a lékárnou. Později bylo zprovozněno také zdravotní středisko na sídlišti Špičák. V oblasti zdravotnictví se v 70.letech vyskytoval nedostatek léků a zdravotnického materiálu. Navíc bylo obtížné obsadit nová pracovní místa, neboť v celém českolipském okrese byl nedostatek lékařů a zdravotních sester.

V 80. letech se město stalo jedním z nejrychleji rostoucích oblastí v republice. Vzhledem k počtu obyvatel bylo stále nedostatečné množství obchodů a provozoven. Školní zařízení zaostávala a nedostatek bytů byl stále zjevný. Doprava a dopravní služby představovaly významný problém. Péči o životní prostředí byla věnována okrajová pozornost, což vedlo ke znečištění povrchových vod a ovzduší z průmyslových kotelen, tepláren a lokálních topenišť.

Před pádem komunistického režimu začal útlum těžby uranové rudy. Plánovalo se vytvoření nových pracovních míst, které by nahradily pracovní místa v dolech. Celkově se konci 20.století začalo v České Lípě žít lépe, a to kvůli větší nabídce pracovních míst, výstavbě nových bytů, ale i například restaurací, školek, nebo obchodů.⁴³

⁴² Tamtéž, str. 266.

⁴³ Tamtéž, str. 270-289.

3 Kultura

Na Českolipsku se volný čas mohl trávit různými kulturními aktivitami. Do těchto kulturních aktivit spadají například návštěvy památek, muzeí, knihoven a dalších kulturních zařízení, které byly vytvořeny lidmi. Patří sem ale i účast na kurzech a na dalších aktivitách, díky kterým si lidé mohou rozvinout svoje dovednosti. Dále to zahrnuje využívání volného času v obohacování se vědomostmi, což může zahrnovat účast na přednáškách nebo na mimoškolních kurzech. Nicméně obsah těchto přednáškových cyklů měl často tendenční zaměření a propagandistický charakter.

Během druhé poloviny 20.století, zejména za vlády komunistické strany, byly často formulovány plány pro kulturní rozvoj v určitých časových obdobích. Tyto plány obsahovaly kulturní cíle, které měly být dosaženy po skočení toho konkrétního časového úseku, přičemž převážná většina z nich byla splněna.

Například v období na přelomu 50. a 60.let se v takových plánech často objevovalo plánování série přednášek zaměřených na vzdělávání obyvatelstva. Tyto přednášky měly posilovat mírové poselství a propagovat politickou agendu strany, k jejich prezentaci byly často využívány i dokumentární filmy. Dále se přednášky věnovaly novinkám ve městě ale i po celé zemi, oslavám a informacím o nich, a zahrnovaly i témata vlastivědná a odborná. Často ale tyto přednáškové cykly obsahovaly propagandistický materiál a často tak účelně ovlivňoval své posluchače.

Další přednášková činnost se soustředila na obecné a odborné vzdělávání pracujících. Tyto cykly přednášek zahrnovaly témata prohlubování technických dovedností, kurzů ruštiny, a to i pro celou veřejnost, a opět šíření politické ideologie té doby.⁴⁴

Byl zdůrazňován význam péče o umění a kulturní život pracujících. Zajišťovaly se pravidelné pořádání divadelních představení a hudebních festivalů, a snažilo se zlepšení podmínek v Jiráskově divadle a rozhlasovém vysílání. Důraz byl kladen i na vylepšení tanečních zábav a plesů, které byly klíčové pro společenské akce. Nezapomínalo se ani na organizaci výletů a exkurzí, které měly sloužit k vzdělávání obyvatelstva města.⁴⁵

Celkově lze říci, že kulturní dění v České Lípě se snažilo o rozvoj všestranné vzdělanosti dospělých a mládeže. Dále se snažilo o rozvoj zájmové činnosti tvořivosti tak, aby vytvářel předpoklady pro bohatý kulturní a společenský život a zároveň tyto aktivity byly propojeny se snahou o ideologické působení na obyvatelstvo.

⁴⁴ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 189, inv.č. 555, Plány kulturní a výchovné činnosti

⁴⁵ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 570, Povolování tanečních zábav.

V průběhu šedesátých let dochází k významnému poklesu zájmu o kulturně vzdělávací aktivity, jakou jsou různé vzdělávací akce, koncerty, přednášky i návštěva kina. Nicméně po roce 1970 dochází k oživení zájmu o umělecké činnosti mimo školní prostředí a další osvědčené formy kulturně vzdělávací práce.⁴⁶

Později v 70. letech, konkrétně v roce 1975, nastal zásadní bod, neboť vrcholily kulturní akce v souvislosti s 30. výročím národního boje o osvobození československého lidu a osvobození Československa Sovětskou armádou. Současně to byl rok, kdy skončila poslední pětiletka. Právě v 70. letech kulturní akce podléhaly přísnému dohledu KSČ, v důsledku normalizace. Co se týče kulturních událostí, všechny směřovaly k tomuto jubileu a jeho oslavě. Kulturní pracovníci ve městě a společenské organizace Národní fronty se v tomto roce angažovali v organizaci kulturně výchovných akcí s velkou odpovědností. Od 70. let se celkově dá říci, že se kulturní život více oživuje a kulturně výchovná činnost má vzestupný trend.⁴⁷

3.1 Kulturní instituce a zařízení

V České Lípě bylo obyvatelům nabízeno z mnoha možností trávení volného času ve všelijakých kulturních zařízeních a institucích, tak i mimoškolních aktivit a volnočasových kroužků.

Knihovna

Jednou z prvních kulturních institucí byl knihovna. V České Lípě se nacházela dnešním na náměstí T. G. Masaryka, tehdejším Náměstí Míru, a tato lokalita ji zůstala dodnes. Ve druhé polovině 20. století se knihovna zaměřovala na plynulý chod svých prostor a zároveň zavedla čítárnu a studovnu přímo v budově. Jejím hlavním cílem bylo systematicky podporovat všeobecné vzdělávání dospělých i mládeže. Spolupracovala s různými institucemi, jako například se Socialistickou akademií, a zároveň ji zajišťovala bibliografické záznamy na určitá témata, která podléhala cenzuře a byla prokomunistická. Pro seniory pořádala besedy a pravidelně pořádala literární výstavy. Zvláštní pozornost byla věnována modernizaci svých zařízení, například zakoupením obrazů, map a globusů, aby návštěvníkům umožnila vzdělávat se během svého volného času. Kromě toho pořádala semináře a kurzy pro knihovníky s cílem zlepšit jejich odborné dovednosti.⁴⁸

Divadlo

Dalším významným kulturním centrem bylo Jiráskovo divadlo v České Lípě, které dodnes zůstává v provozu. Bylo založeno roce 1945 a slavnostně otevřeno dne 28. října téhož

⁴⁶ 30 let budování Českolipska, Okresní národní výbor v České Lípě, 1975., str. 70

⁴⁷ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 189, inv.č. 555, Plány kulturní a výchovné činnosti.

⁴⁸ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 573, Knihovna, kronika, tisk.

roku. Před tímto datem sloužil prostor jako městská tělocvična a na konci války jako ubytovna pro uprchlíky.⁴⁹

Na počátku 50.let se divadlo zaměřovalo na především zábavná představení, jejichž hlavním cílem bylo pobavit publikum, aniž by předávala hlubší naučné poselství. Tato situace se změnila na počátku 70.let, kdy došlo k úpravám celé budovy divadla a rozšíření nabídky aktivit. Kromě tradičních divadelních her se v divadle začaly pořádat různé koncerty, například koncertní sezona letech 1972-1973 byla mimořádně úspěšná. Také zde probíhaly kurzy hudební výchovy na různé nástroje, jako jsou kurzy na hraní houslí, klavíru nebo harmoniky. Vedle toho se v divadle konaly i osvětové besedy, avšak jejich návštěvnost nebyla tak vysoká jako u jiných akcí.

Divadlo bylo domovem divadelního ochotnického kroužku Jirásek, který si získal postupem času velkou popularitu. Klub Jirásek vznikl již v roce 1926, avšak jeho činnost byla přerušena počátkem 2.světové války. Po skončení války došlo k obnovení činnosti klubu. V průběhu 50.let ztratil soubor zájem veřejnosti, převážně kvůli politické situaci. Kolem konce 60.let téměř zanikl. Velké oživení Jiráskova klubu nastalo v roce 1969, kdy se spojili staří ochotníci s mladými studenty Jeho popularita začala rychle stoupat, a to i na celostátní úrovni. Od 80.let pořádal Jirásek pravidelné divadelní přehlídky nejen v České Lípě, ale také v jiných městech, jako například v Písku nebo Hronově. V roce 1989 se soubor dokonce účastnil Světového festivalu amatérského divadla v Japonsku.⁵⁰

Návštěvníci měli možnost navštěvovat vedle Jiráskova divadla i Loutkové divadlo, jež si získalo vysokou popularitu na počátku druhé poloviny 20.století. malá loutková scéna, založená v roce 1946, sloužila k osvětě v oblasti kultury pro mládež až do doby, kdy byla nahrazena větší loutkovou scénou. Loutkový sbor působil až do 70.let, čítajíc v té době devět členů. Zpočátku se soubor věnoval představením pouze s malými loutkami, které byly součástí estrád pořádaných pro děti. Členové loutkového sboru systematicky rozšiřovali své znalosti a dovednosti účastí na seminářích pořádaných městem Česká Lípa, což přispělo k významnému rozvoji souboru. Loutkový soubor nevystupoval pouze v České Lípě, ale také například v Kamenickém Šenově a Doksech. Prezentoval se samostatně a také se zúčastňoval vánočních vystoupení. Zároveň realizoval množství inscenací zaměřených jako pro děti, tak pro dospělé.⁵¹

⁴⁹ Jiráskovo divadlo. *Cl-kultura* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://www.cl-kultura.cz/jiraskovo-divadlo>

⁵⁰ Historie. *Divadelní klub Jirásek* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://dkjirasek.eu/historie/#1471814964709-7300dbd9-bf07>

⁵¹ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 283, inv.č. 566, Loutkové divadlo.

Občané Českolipska měli možnost navštěvovat divadlo v Novém Boru, známé jako Borské oblastní divadlo, které bylo součástí správního okresu České Lípy. Primárním cílem divadla bylo představovat ceněná díla národní, slovanské a světové literatury, a to jak v podobě dramatických her, tak hudebních produkcí. Současně se divadlo angažovalo v rozvoji a zdokonalení kulturního povědomí všech sociálních vrstev. V rámci divadelního programu měli návštěvníci příležitost shlédnout dramatické představení, divadelní inscenace pro mládež a děti, večery poezie či různé besídky a přednášky.⁵²

Kinokavárna

Velmi oblíbenou činností během volného času bylo navštěvování kinokavárny, která vznikla v roce 1969. I když existovala pouhých 7 let, během této doby byla intenzivně využívána. Kromě pravidelných filmových projekcí, které se konaly pětkrát týdně, sloužila kavárna i jako místo pro školení lékařů, osvětářů a pro slavnostní setkání s různými delegacemi. Dále se zde konaly schůze, soutěže ve znalostech o SSSR, zemědělský filmový festival a různé další akce. Kromě toho se kavárna stala dočasnou scénou pro divadelní ochotníky v době, kdy probíhala adaptace divadelního jeviště.⁵³

Kino

Ve městě se nacházelo i tradiční kino, které sloužilo výhradně k promítání filmů, bez dodatečných služeb, jaké nabízela například Kinokavárna. Nicméně kino samo o sobě dosáhlo vysoké popularity a hostilo mnoho filmových představení, stejně jako různé festivaly, prezentace a přednášky. Kolem 60.let začalo tzv. malé kino procházet rekonstrukcí, aby mohlo být vybaveno občerstvovacím a stolovým zařízením a rozšířit tak svou nabídku. Celkově došlo k renovaci kina, které se na konci 60.let stalo modernějším jak z vnějšku, tak i zevnitř, a nabízelo více možností využití než na počátku své existence.

Vedle tradičního kina měli lidé také možnost navštěvovat i Letní kino, které se nacházelo se ve Stalinových sadech (dnes Městský park Česká Lípa). Kvůli nekultivovanému vzhledu zvenčí město iniciovalo jeho renovaci. V průběhu 50.let bylo krátce uzavřeno a po dokončení bylo znovu otevřeno pro veřejnost, která se mohla těšit na jeho návštěvu.⁵⁴

Škola umění

V České Lípě fungovala lidová škola umění, které kromě své výchovné role sehrála významnou úlohu v kulturně-politickém životě, zejména v rámci vytvoření Kruhu přátel hudby. Pro svou činnost využívala malý hudební sál. Kruh přátel hudby si postupem 70.let získal stále

⁵² Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 283, inv.č. 560, Jiráskovo divadlo.

⁵³ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 580, Rozhlas a film – Kino.

⁵⁴ Tamtéž.

rostoucí okruh pravidelných posluchačů a návštěvníků, kteří se účastnili i každoročních oslav na počest jejich vzniku.

V rámci lidové školy umění probíhaly kromě Kruhu přátel hudby také různé besedy a přednášky, které měly za cíl informovat obyvatele města o novinkách jak ve městě, tak i v celé zemi, a zároveň opět šířily politickou ideologii.

Závodní klub J. Arbese

Závodní klub J. Arbese byl založen roku 1959. Klub vznikl jako pocta Jakubu Arbesovi, spisovateli 19. století, který část svého života strávil v České Lípě a jehož literární díla vyjadřovala jeho názory na sociální práva dělnictva. Klub hostil různé kroužky a umělecké aktivity, které byly dostupné pro veřejnost ve volném čase. Tyto kroužky často pořádaly akce a vystoupení jak v rámci okresu, tak i mimo něj.

Jeden z největších kroužků v rámci závodního klubu byl soubor Kosové. Členové se scházeli jednou týdně a během roku měli přes 40 vystoupení. V kroužku se připravovala různá zábavná představení, které se hrála nejen v okrese, ale i mimo něj. Během 60.-70.let získával kroužek stále větší zájem lidí. Dalším úspěšným kroužkem byl hudební sbor Jiskra. Svými tanečními vystoupeními bavil publikum a aktivně se účastnil slavností, zasedání a významných výročí.⁵⁵

Kavárna Union

Jednou z významných budov je Kavárna Union, které původně sloužila jako obytný dům. Po druhé světové válce byl dům zkonfiskován původnímu majiteli a od roku 1957 se o něj staral podnik státního obchodu Restaurace a jídelny. V horním patře byla kavárna, které se později změnila na vinárnu, zatímco v přízemí byla samoobslužná restaurace, která se později proměnila na kavárnu a cukrárnu. Lidé sem chodili ve svém volném čase na dezerty či jídlo, nicméně budova začala chátrat, protože se o ni nikdo nestaral. Po roce 1989 prošla budova několika změnami vlastnictví během, privatizace, avšak žádný nový vlastník do ní neinvestoval. Ke konci 20.století prošla tato budova rekonstrukcí a opět se v ní otevřela kavárna.⁵⁶

Kostely a kulturní památky

V neposlední řadě místní obyvatelé Českolipska měli možnost navštěvovat kulturní památky, jako jsou kostely a další historické budovy. Mezi tyto významné kulturní lokality patří například Komplex Berkovského zámku „Richterhor“, Červený dům, Kotel svatého Kříže, Kostel svaté Máří Magdalény s klášterem nebo budova Wedrichova musea.

⁵⁵ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 194, inv.č. 631, Spolky a dobrovolné organizace.

⁵⁶ KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655., str. 90.

V počátku 50.let byl v České Lípě vybudován také Park kultury a oddechu, který sloužil jako rekreační místo pro pracující obyvatelstvo města a jeho okolí. Vznik parku byl městem představen jako dar k IX. sjezdu KSČ. Na jeho vytvoření s aktivně podílely jak místní organizace KSČ, tak i občané města. Park se nacházel kousek od Stalinových sadů. V rámci parku byl vyhrazen prostor pro zábavní atrakce a přírodní divadlo, přičemž složily k odpočinku a zábavě návštěvníků.

Mezi další významné kulturní stavby patří například Zámek a Hrad Lipý, umístěné v centru České Lípy, Nový Zámek v Zahrádkách, Zámek Houska a Zámek Vartenberk ve Stráži pod Ralskem.

Samozřejmě v oblasti Českolipska existovaly i další památkové komplexní zóny, jako je hlavní náměstí a celý areál bývalých hradeb a příkopů městského opevnění. Lidé často také rádi navštěvovali tehdejší Stalinovy sady, které nabízeli místo k odpočinku a procházkám.⁵⁷

3.2 Kulturní události a akce

Pokud jde o kulturní události, město nabízelo širokou škálu možností. Jako již zmiňované přednášky a vzdělávací akce, které sloužily jako prostředek mimoškolního vzdělávání a měly za cíl zvyšovat jak kvalitu, tak i kvantitu kulturně-politického vzdělávání obyvatelstva. Týkaly širokého spektra témat, které zajímala a angažovala místní obyvatele. Nejčastěji se jednalo o politické ideologie a obecné vzdělávání v této oblasti. V průběhu 70.let se objevilo více přednáškových cyklů, které připomínaly historické události, které byly spojené s režimem, jako například Přednáška k 30.výročí osvobození ČSSR, nebo vzpomínkové večery na zesnulé vůdce, jako je například Vzpomínkový večer u příležitosti 51.výročí úmrtí V. I. Lenina. Přednášky však zahrnovaly i jiná témata a snažili se oslovit širokou škálu posluchačů.⁵⁸ V Novém Boru bohatě prosperoval Domov osvěty, který v roce 1960 zaznamenal velký zájem o pořádání přednáškových cyklů, v nichž byly představovány politické a vědecké informace. Domov osvěty také vytvářel propagační materiály, jako jsou letáky a plakáty. Během jednoho roku se zde uskutečnilo přibližně 70-80 přednášek, z nichž každá přilákala kolem 4 000 posluchačů.⁵⁹

S postupem času se témata přednášek rozšířila o mládež a děti, zejména kolem 70.-80.let, kdy byly pro ně připravené různé mimoškolní aktivity. Paralelně s tím se vyvíjela i zdravotnická péče, což vedlo k pořádání přednášek pro lékaře a zdravotníky. Začalo se

⁵⁷ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 282, inv.č. 559, Památky a ochrana přírody.

⁵⁸ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 571, Programy kulturních akcí.

⁵⁹ *Nástup*. 1960.

diskutovat o potřebě ochrany životního prostředí a propagaci města. Nicméně opakující se tématem v této době zůstávaly přednášky zaměřené na významné politické události.

Jednou z nejnámějších a nejrozšířenějších oslav byly bezpochyby Májové oslavy, které byly organizovány Komunistickou stranou a probíhaly po většinu období komunistické vlády, tedy od únorového převratu až do konce této nadvlády.⁶⁰ V České Lípě samozřejmě nebyly a nemohly být výjimkou. Během 50.let měly Májové oslavy obvykle podobný formát, s vysíláním zaměřených na 1.máj a projevy místního rozhlasu a prvky podporující budování a propagaci oslav. Program zahrnoval různé průvody, projevy a koncerty. Na konci 70.let se formát oslav příliš nelišil. Stále probíhaly průvody a koncerty, jediným zaznamenaným rozdílem bylo menší zdobení města, zejména soukromých domů a bytů, a tento jev zůstával neměnný.⁶¹

Byla zde také příležitost k filmovým projekcím a divadelním představením, jako například Veselá vdova, Osm žen nebo Manželství na zkoušku. Pořádaly každoroční divadelní přehlídky, které nabízely nejlepší divadelní soubory z okresu České Lípy. Konkrétně v 50.letech byly oblíbené hry jako je Morálka paní Dulské, Její pastorkyňa nebo Taková láska. Od šedesátých let se konaly různé filmové festivaly s různými tématy. Současně v té době vzrostla návštěvnost místního kina MNV v Horní Polici. Celkově se od šedesátých let zlepšilo postavení vesnických divadelních souborů a začalo se také rozvíjet filmové představení putovním kinem ve vesnicích.⁶² V Jestřebí v období šedesátých a sedmdesátých let vznikl mladý ochotnický kroužek, který uváděl divadelní představení díla K. J. Erbena, tím vytvářející další možnost pro občany trávit svůj volný čas sledováním divadelních představeních.⁶³

V České Lípě byl velmi oblíbený zmiňovaný Arbesův klub, které pravidelně pořádal své kulturní akce. Mezi ně patřily každoroční oslavy jeho založení, které se většinou konaly v Literární konferenci v Závodním klubu Jana Arbesa. Tyto oslavy zahrnovaly poděkování od účastníků, jejich proslovy, vědecká sdělení, diskuzní příspěvky a výstavy Arbesových děl v městské knihovně. Konec oslav pak obvykle vrcholil koncertem, a vernisáž výstavy Jakuba Arbesa, často pořádanými ve vlastivědném muzeu.

Probíhaly také různé koncerty, jak večerní, tak ale i vzdělávací. Od 50.let se v České Lípě začalo konat Českolipské hudební jaro, během kterého se konalo mnoho koncertů

⁶⁰ SOBOTKOVÁ, Jitka: *Komunistické slavnosti v Československu v letech 1948–1989*. Disertační práce. FF UP Olomouc. Olomouc 2011, s. 54.

⁶¹ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 576, Veřejné oslavy.

⁶² *Nástup*. 1960.

⁶³ *Nástup*. 1960.

a hudebních vystoupení, takže si na své přišli i milovníci hudby. Během Českolipského hudebního jara probíhaly houslové koncerty, symfonické orchestry anebo koncerty různých muzikantů. Dále se konaly besedy určené pro důchodce, sportovce a významné spisovatele. V neposlední řadě si lidé mohli užít svůj volný čas účasti na různých slavnostech a přehlídkách.⁶⁴

Kulturní události během let zůstávaly většinou podobné, přesto významným rokem byl 1975, kvůli uplynutí 30 let od osvobození Sovětskou armádou. Během tohoto období se ve městě konalo mnoho akcí. Kupříkladu ve vlastivědném muzeu byly uspořádány různé výstavy s tímto tématem, přičemž nejvýznamnější z nich byla výstava nazvaná „30 let svobodného Českolipska“. Kalendář událostí pro tento rok byl nabitý, včetně akcí jako Celokrajské oslavy 30.výročí ČSSR, Kulturní program k oslavám 30 let od osvobození nebo Oslavy 30 let práce českolipských zahrádkářů. Pro kulturní sféru bylo klíčové zaměřit se v tomto roce na sbírání písemného a fotografického materiálu za posledních 30 let.

Občané Českolipska měli možnost navštěvovat ve volném čase různé taneční zábavy, které se konaly v jejich městě. Tyto akce byly pořádány různými organizacemi, jako je například Sokol, či se konaly tradiční plesy středních škol. Mezi tyto společenské události patřila například Taneční zábavy s krátkou přehlídkou mody, které byly pořádány Výborem žen. Dále se lidé mohli těšit na různé taneční večery pořádané Restauracemi a Jídelnami v České Lípě, anebo i na různé věnečky, které byly převážně pro dospívající mládež. Valná většina těchto tanečních akcí se konala v domě Merkur.⁶⁵

Další alternativou, jak trávit volný čas, bylo navštěvování různých kulturních událostí jako jsou estrády, koncerty a zmiňovaná divadelní představení. Město také hostilo často cirkusy, převážně Polský Cirkus Warszawa. Probíhaly veřejné oslavy, jako například festival k oslavě svátku Mistra Jana Husa, který se pravidelně konal po desetiletí a byl doprovázen různými kulturními akcemi v dalších zařízeních. Byly běžné i oslavy významných politických událostí, jako byly Gottwaldovy a Stalinovy oslavy, při kterých bylo obvyklé a spíše nutné, že si obyvatelé zdobily své domy letáky a transparenty, propagující tuto událost.

Jiráskovy oslavy byly velmi oblíbené a konaly se pravidelně každý rok od konce 40.let. během těchto událostí se lidé mohli těšit na slavnostní premiéry nových filmů, často s účasti známých osobností. Program oslav zahrnoval také koncerty a pochody, přičemž nejčastěji

⁶⁴ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 571, Programy kulturních akcí.

⁶⁵ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 193, inv.č. 627, Hotely a restaurace.

směřovaly do Stalinových sadů, kde se nacházelo Letní kino, kde se promítaly filmy a hrály se zde divadelní představení. Součástí oslav byly také estrády s účastí pražských umělců.⁶⁶

V letech 1954 až několik let poté vrcholila kulturní sezóna festivalem divadla a opery. Od roku 1956 se tento festival konal pod názvem Českolipské divadelní jaro. Během 50. let měli obyvatelé možnost sledovat představení Smetanových oper, jako je "Prodaná nevěsta", "Mou vlast", a mnoho dalších inscenací.

Mezi tradiční kulturní události, které se nekonaly v okresním městě Česká Lípa ale ve vedlejších městech, patří například "Holanské jaro", které se zaměřovalo zejména na poezii. Dále se zde konaly "Brništské letní slavnosti" s lidovou zábavou. V hudební tradici vyniká Nový Bor se svými hudebními akcemi, na něž jsou lidé zváni na koncerty místních umělců. Od 60. let a po více než desetiletí se obyvatelé mohli těšit na každoroční kulturní a taneční představení baletního studia, které se opakovaně konalo také v Novém Boru.⁶⁷

V průběhu sedmdesátých let vznikly v České Lípě nové kulturní tradice. Po oslavách 50. výročí divadelního spolku Jirásek v roce 1976 začal probíhat festival Českolipský divadelní podzim. Tento každoroční amatérský divadelní festival, který představoval klasické divadelní hry, dosáhl vysoké úrovně. Dalšími významnými událostmi byly mírové slavnosti, které se konaly poprvé v Mimově roku 1970 a následně se staly tradicí. Českolipské slavnosti se poté konaly v červnu a od roku 1983 v září, a byly doprovázeny bohatým kulturním programem. Konec sedmdesátých let také přinesl postupné zavedení nové tradice promenádních koncertů dechových orchestrů na sídlištích.⁶⁸

Celkově bylo možné se těšit na širokou škálu kulturních akcí, včetně koncertů, divadelních představení, filmových projekcí a dalších slavností, které byly pořádány jak městem, tak jinými kulturními organizacemi.

3.3 Celkový vývoj kultury ve sledovaném období

Na Českolipsku byl volný čas vyplňován rozmanitými kulturními aktivitami. Mezi ně patřili i takové, které obsahovaly politickou propagandu a zároveň byly řízeny komunistickou stranou. Mezi takové patří zmiňované přednáškové cykly, které na jednu stranu řešili důležité informace, měli obohacovat své posluchače anebo rozvíjet jejich dovednosti, ovšem mnohokrát

⁶⁶ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 190, inv.č. 571, Programy kulturních akcí.

⁶⁷ Okres Česká Lípa / [zpracoval kolektiv pracovníků oddělení oblastního plánovacího odboru ONV]. -- Česká Lípa, Okresní národní výbor, 1971., str. 34

⁶⁸ KURTINEC, Jaroslav. *Česká Lípa: 40 let socialistické výstavby*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1985, str 66.

měli politický podtext. Témata těchto přednášek se v průběhu sledovaného období lišila, například podle různého výročí. Tento trend přednáškových cyklů končil společně s rozpadem komunistické strany.

Dalším celkem pro komunistickým trendem se stalo zavádění plánů pro kulturní rozvoj pro určité období. Tyto plány se vytvářely vždy na jeden rok, a častokrát obsahovaly cíle ve spojení s komunistickou propagandou. Například jako v 70.letech, kdy se měla kultura rozvíjet tak, aby upevňovala vztah občanů k socialismu.⁶⁹ Aktivit takto propagovaných bylo spousta, patří sem i divadelní představení nebo filmová představení, a vymizely společně s rozpadem sovětského svazu.

Ovšem ne všechny kulturní volnočasové aktivity byly politicky ideologické. Existovaly i například takové představení, které sloužily čistě pro pobavení a rozveselení naslouchajícího publika. Lidé také ve volném čase mohli navštěvovat zmiňované volnočasové kroužky, jako například závodní klub J. Arbese nebo Jiráskova klubu. Celkově lidé měli na výběr z velké škály volnočasových aktivit.

Vývoj kulturního života by se dal popsat následovně. Po konci 2. světové války a na počátku 50.let v důsledku nastolení komunistického režimu byl kulturní život veden s důrazem na socialistickou propagaci komunistických ideálů. Následná 60.léta byla obdobím mírného uvolňování politických restrikcí, a tak se kulturní aktivity více otevíraly různým proudům a směrům, ale politický vliv zde byl stále. V České Lípě se to například vyznačuje vznikem kinokavárny, rekonstrukcí malého kina nebo vznikem závodního klubu J. Arbese. V letech 70. a 80. byl kulturní život opět velmi silně ovlivněn politickou stabilizací, a právě zde se klade velký důraz na propagaci socialistických hodnot. Jak bylo již zmiňováno, například různé kulturní aktivity byly podřízeny politickým cílům a měly tak posilovat ideologickou jednotu společnosti. Situace se postupně ke konci 80.let uvolňovala a následně po pádu komunistického režimu se nastolily demokratické změny a s tím i výrazný rozkvět kultury.

⁶⁹ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 189, inv.č. 555, Plány kulturní a výchovné činnosti.

4 Cestování a turistika

Cestovní ruch je jedním z hlavních ekonomických faktorů, neboť se vyvíjí nejrychleji ze všech odvětví. Průmysl cestovního ruchu zahrnuje ubytovací a stravovací služby, osobní přepravu, prodejní sítě a průmysl zábavy. Kromě toho může cestovní ruch podporovat zaměstnanost v oblasti stavebnictví, výroby nábytku a vnitřního vybavení pro hotely. Cestování umožňuje lidem uspokojit své potřeby v oblasti rekreace, turistiky, lázeňské léčby a kultury. Jedná se o aktivitu, při které lidé cestují z místa svého bydliště do destinace cestovního ruchu, kde využívají různé služby související s pobytem, avšak nezahrnující pracovní činnosti, pouze odpočinkový volný čas. Cestování tedy můžeme definovat jako pobyt mimo trvalého bydliště během volného času, během kterého jedinec věnuje čas rekreaci, rozšiřování svých znalostí a budování vztahů s ostatními lidmi.⁷⁰

Stále se jedná o cestování, když jedinec pobývá v daném místě méně než jeden rok a využívá svůj volný čas k aktivitám, které nesouvisí s pracovními povinnostmi, za které je odměňován. Návštěvník, který zůstává v dané oblasti déle než jednu noc, se označuje jako turista, zatímco ten, kdo tam stráví pouze jeden den, se nazývá jednodenním návštěvníkem. Turista, který je ubytován v ubytovacím zařízení, se pak nazývá hostem.⁷¹

Cestovní ruch lze rovněž klasifikovat do několika typů. Za prvé, existuje rozdělení podle forem cestování, které zahrnuje rekreační, kulturně poznávací, sportovně-turistický a lázeňsko-léčebný cestovní ruch. Druhou možností je rozdělení podle různých druhů. To zahrnuje klasifikaci podle místa realizace, například konkrétní stát, ať už domácí nebo zahraniční. Dále je zde klasifikace podle počtu osob, a to na individuální nebo skupinový cestovní ruch. Nakonec lze cestovní ruch klasifikovat i podle délky trvání, kde se rozlišuje mezi krátkodobým, trvajícím obvykle do 3 dnů, a dlouhodobým, který je delší než 3 dny, ale nesmí přesáhnout 6 měsíců.⁷²

4.1 Dopady politických událostí na cestování a cestovní ruch

V minulosti bylo cestování více obtížnější než dnes, hlavně kvůli politickému režimu, který v Československu během druhé poloviny 20. století probíhal. Tento režim měl velký vliv na cestovní ruch, a to zejména z hlediska politiky a makroekonomických faktorů. Politiku

⁷⁰ VANĚČEK, Drahoš. *Agroturistika*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7040-222-9., str. 5-6.

⁷¹ Metodika – cestovní ruch. *Czso* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_casove_rady_cestovni_ruch

⁷² VANĚČEK, Drahoš. *Agroturistika*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7040-222-9., str. 6-8.

cestovního ruchu v zásadě utvářeli političtí aktéři z různých stran. Nicméně do pádu socialismu v roce 1989 sehrála hlavní roli KSČ. O cestování se diskutovalo v 50. a 60. letech v mezinárodním oddělení a v 70. a 80. letech v oddělení mezinárodní politiky.⁷³ Mimo politické strany se na organizaci cestování podílely i různé instituce státní a lidové správy, jako například zemské nebo krajské úřady, městské a místní výbory. Dále se do této problematiky zapojovaly spolky a zájmové organizace.⁷⁴

Květnová revoluce roku 1945 představovala zásadní mezník v rozvoji politiky cestování a cestovního ruchu. V té době se často diskutovalo o rozdílném zacházení s klientelou v pohostinství a cestovním ruchu, a to na základě národnosti a státního občanství, což vedlo k pocitu znevýhodnění českých zákazníků. Společnost byla tehdy stále závislá na poválečných nařízeních a cestování do zahraničí bylo silně omezeno. Struktury řízení pohostinství a cestovního ruchu, vytvořené během protektorátu, zůstaly zachovány. Po odsunu Němců, což vedlo ke ztrátě více než 2,5 milionu obyvatel, začaly nastávat změny. Například byla ukončena činnost "menšinových" turistických spolků, jako byly německé nebo židovské organizace. Odsun měl zejména v pohraničních oblastech výrazný dopad, kde pohostinství a podniky musely obnovovat své kapacity, omezovat provoz nebo zcela ukončit činnost. Celkově to však znamenalo nový začátek pro cestování a cestovní ruch.⁷⁵

Po 2. světové válce bylo založeno Ministerstvo vnitřního obchodu, které mělo dohled nad cestovním ruchem. Bezprostředně po válce žádná politická strana neměla jasnou představu o rozvoji cestovního ruchu, což často vedlo ke střetům názorů. Po únoru roku 1948 došlo ke sloučení pohostinství a cestovního ruchu do Ústředního svazu obchodu, dopravy a pohostinství, čímž začala vlna znárodnění. Poslední soukromé podniky, zejména malé hostince, zanikly na počátku 50. let. Ze znárodněných hotelů, cestovních kanceláří a dopravních společností vznikly národní podniky, jako byly Československé hotely, Čedok nebo Československá státní automobilová doprava. Návštěvnost turistických oblastí v Československu od konce války velmi rychle a viditelně stoupala. Převažoval krátkodobý a domácí cestovní ruch, ale zároveň se snižoval počet domácích cestovatelů do zahraničí; v roce 1949 to bylo asi 47 tisíc osob.⁷⁶

⁷³ MÜCKE, Pavel a KRÁTKÁ, Lenka (ed.). *Turistická odysea: krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v Československu v letech 1945 až 1989*. Orální historie a soudobé dějiny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4055-6., str.48-51.

⁷⁴ Tamtéž, str. 56.

⁷⁵ Tamtéž, str. 58-62.

⁷⁶ Tamtéž, str. 62-68.

Po tzv. vítězném únoru roku 1948 se vedoucí politickou stranou stala strana komunistická. Jejich snaha o monopolizaci vedla k zániku demokratického dělení moci. Cestovní ruch, zejména ten mezinárodní, po roce 1949 zažil určitý útlum, a jeho oživení nastalo až kolem roku 1955. K tomuto došlo kvůli vnitřním neshodám uvnitř strany. Na jedné straně se diskutovalo o komerčním rozvoji tohoto odvětví, zatímco na straně druhé se objevovaly názory a představy o cestovním ruchu, které zdůrazňovaly zhoršující se geopolitickou situaci a studenou válku.⁷⁷ Na konci 40. let a na počátku 50. let se zvyšovala účast domácích obyvatel na domácím cestovním ruchu.⁷⁸

V letech 1954 až 1955 začal cestovní ruch a cestování znovu nabývat na významu. Oproti východnímu bloku se tento rozvoj v Československu opozdil o asi 2-3 roky z důvodu ekonomických opatření. Cílem tohoto rozvoje cestování bylo přinášet příjmy do státního rozpočtu. V této době však země trpěla velkým nedostatkem kvalitního ubytování a ubytovacích kapacit a infrastruktura zůstávala celkově zaostalá. Uvolnění na mezinárodní scéně se projevilo v tuzemské politice decentralizací vízové praxe. Poprvé od meziválečného období bylo západním turistům umožněno požádat si o vízum na počkání na vybraných přechodech. Docházelo k pokusu o posílení mezinárodních vztahů se západními zeměmi a začaly se navazovat kontakty se západními firmami kvůli zvýšenému počtu cestujících a turistů. V roce 1956 vstoupila v platnost dohoda s Polskem o tzv. "malém pohraničním styku", což umožňovalo volný pohyb osob přes hranici v oblasti Vysokých Tater, což představovalo významný průlom v cestování. Nicméně ne všichni z vládnoucí strany byli nadšeni z těchto liberalizačních opatření a vyjadřovali obavy z bezpečnostních hledisek, zejména se obávali špionáže. V této době docházelo k rostoucí diferenciaci zájmů cestujících, která byla reakcí na zvyšující se životní úroveň. Od 60. let začaly vznikat specializované cestovní kanceláře, které měly odlehčit stávajícím kancelářím, do kterých patří například Rekrea, Autoturism nebo CKM. Rostla i míra účasti domácích obyvatel na cestovním ruchu. Podpora výjezdových cest do zahraničí byla směřována do "spřátelených zemí" východního bloku.⁷⁹

V šedesátých letech bylo stále nutné nalézt optimální formu organizace cestovního ruchu. Na počátku tohoto desetiletí začal cestovní ruch dále nabývat na významu a bylo schváleno investování do tohoto odvětví. Stavěly se nové hotely v turistických centrech a rekreačních oblastech a objekty pro zimní odpočinek v horských lokalitách. Podniky a jednotlivci začali z vlastních zdrojů renovovat své objekty. Celkově se ke konci šedesátých

⁷⁷ Tamtéž, str. 68-72.

⁷⁸ Tamtéž, str. 73.

⁷⁹ Tamtéž, str. 73-84.

let, nicméně ještě před pražským jarem, cestování a cestovní ruch více liberalizoval, i díky tomu, že komunistické orgány nekladly takový důraz na cestovní ruch jako dříve. Podíl československých občanů na cestovním ruchu stoupal. Největší podíl na cestovním ruchu představovaly stále domácí cesty.⁸⁰

Po Pražském jaru se Ministerstvo Vnitřního obchodu ČSR stalo centrálním orgánem správy cestovního ruchu, což vedlo k zániku Vládního výboru pro cestovní ruch. V roce 1971, pod nátlakem, byl zřízen Vládní výbor pro zahraniční cestovní ruch, který měl za úkol řídit, koordinovat a dohlížet na správné fungování cestovního ruchu. Tento model přetrvával až do začátku 80. let. Docházelo k likvidaci menších cestovních kanceláří ve prospěch vzniku nových, přičemž mezi největšími hráči byly Čedok a CKM. Restaurace a jídelny byly do pádu komunistické strany nejdůležitějšími provozovny podniků, které podléhaly příslušným orgánům. V oblasti cestovního ruchu docházelo k politickým čistkám, během nichž byli odstraněni pracovníci, jejichž názory byly považovány za problematické. Nejvýznamnějším bodem bylo omezení práv a svobod občanů, zejména zákaz cestování do kapitalistických zemí a Jugoslávie. Cesty do těchto zemí byly zdraženy a cestovní kanceláře byly povinny zabránit anonymnímu vycestování. Naopak byly podporovány cesty do "spřátelených" socialistických zemí. Došlo k přísnějšímu dohledu nad devizovými a celními kontrolami.⁸¹ Tyto změny se promítly i do tuzemské rekreace, kdy byl regulován rozvoj chatových oblastí. Na začátku sedmdesátých let tak došlo k poklesu podílu domácích účastníků na cestovním ruchu, zejména v důsledku snížení krátkodobého ruchu. V této době byl také výrazně nedostatečný počet ubytovacích služeb a dopravní infrastruktura byla velmi špatná, což vedlo ke snížení zisků různých podniků. Ovšem navzdory různým omezením se zvyšoval počet zahraničních návštěvníků.⁸²

V průběhu 70. a 80. let došlo k řadě změn, ale také k ustálení některých bodů. Bylo to období charakterizované dynamickým sociokulturním životem. V polovině 70. let bylo typické, že hlavním problémem v oblasti obchodu a pohostinství byla nízká míra angažovanosti, stárnutí členské základny a nedostatek kvalifikovaných pracovníků. To vedlo k zavedení stanovené pracovní doby v tomto odvětví, vyššímu finančnímu ohodnocení a propagaci učňovských oborů. Velkým problémem v těchto letech bylo hledání kvalitních pracovníků. Zároveň s tím stoupla míra individualizace cestování, počet automobilů a letecká doprava. S tím souvisela také větší automatizace a komputelizace. Kvůli ropné krizi v letech 1973-1974 preferovali

⁸⁰ Tamtéž, str. 85-90.

⁸¹ Tamtéž, str. 90-98.

⁸² Tamtéž, str. 106-108.

domácí cestovatelé levnější možnosti cestování. To vedlo ke snížení účasti na cestování do zahraničí. Na konci 80. let začala rekonstrukce a výstavba nových ubytovacích zařízení, zároveň se plánovala výstavba silniční infrastruktury. Narůstal důraz na ochranu památek s cílem podporovat udržitelnější cestování. Poprvé se objevilo téma cykloturistiky a zájem o autokempy jako levnější variantu ubytování.⁸³

Ke konci 80. let začala další liberalizace sovětské zahraniční politiky, což vedlo k uvolnění vazeb s východními zeměmi a k jednáním o přátelské spolupráci, která ovlivnila i oblast cestování. Během této dekády probíhalo otevírání a dokončování staveb, opětovné otevírání ubytovacích zařízení a podpora nových staveb a hotelů ve všech oblastech. Postupně se tak přecházelo ke stavebním úpravám ke konci 80. let.⁸⁴

4.2 Rozvoj infrastruktury pro turisty na Českolipsku

Po druhé světové válce se Českolipsko stalo významnou destinací pro turisty a pro cestování obecně. Nové osídlování pohraničních okresů Libereckého kraje po válce přilákalo do České Lípy mnoho nových lidí z celé země. S tím přišla také touha po hlubším a podrobnějším poznání kraje, jeho historie a dalších zajímavostí.

Českolipsko je jednou z nejvyhledávanějších rekreačních oblastí v severních Čechách. Již od druhé poloviny 20. století sem mířili tisíce turistů z různých koutů země, aby zde strávili svůj volný čas nebo dovolenou v rekreačních střediscích ROH. Dokonce i děti sem jezdily prožívat své letní prázdniny v tehdejších pionýrských táborech. Návštěvníci se často vrací do České Lípy kvůli bohatým možnostem pro turistiku a různé volnočasové aktivity. Kromě odpočinku zde najdete také možnosti prozkoumávání přírody, poznávání kulturních památek a obecně krás krajiny.⁸⁵

Česká Lípa, a samozřejmě i Českolipsko, byla a stále je velmi známou destinací pro cestování a turistiku. Propagace turistiky a cestovního ruchu v Českolipsku probíhala i prostřednictvím různých časopisů, jako například Turistické noviny, které zmiňovaly Českolipsko již od roku 1946. Na začátku padesátých let byly vynaloženy prostředky na zlepšení orientace lidí ve městě pomocí výroby různých map a brožur. Až do konce roku 1948 v České Lípě působil Odbor Klubu českých turistů, který opakovaně žádal město o finanční podporu. Posléze byl klub sloučen do Sokola. Tento odbor například na začátku

⁸³ Tamtéž, str. 110-124.

⁸⁴ Tamtéž, str. 126-130.

⁸⁵ VOJTÍŠEK, Břetislav: Okres Česká Lípa: severočeský kraj, Ústí nad Labem: Krajská komise cestovního ruchu, 1982.

padesátých let prováděl značení cest, umísťoval skřínky s mapami a orientačními značkami. Od 50.let také v České Lípě fungovala Kancelář cestovní informační služby (CIS), která poskytovala informace o autobusových a vlakových zájezdech a také zprostředkovávala ubytování, a to zejména v letních měsících.⁸⁶

Celkově bylo třeba v oblasti cestovního ruchu kolem 70.let získat finanční prostředky pro vybudování rozhledny na Špičáku. Také bylo nutné zajistit finance na pláž, potřebné zařízení pro plovárny a občerstvení, a přístupové komunikace. Velký význam mělo také získání finančních prostředků na renovaci vodního hradu, aby odpovídal standardům Ústavu památkové péče.

Restaurace

V 60.letech minulého století byla v České Lípě hojná přítomnost restaurací. Mezi nimi lze uvést například restauraci U stadionu, Nádražní restauraci s přílehlou samoobsluhou, Moravanku, Na kopečku, Na střelnici, Na Svárově, U lukostřelce, Zlatého Bažanta a U mostu. Lidé tak měli široký výběr, kam zajít na jídlo a co si vybrat.

V letech 1966 až 1979 se komunální služby zaměřily na úpravu a zlepšení vzhledu svých provozoven. Během tohoto období bylo zrekonstruováno celkem 8 provozoven. Pro rozvoj rekreačních možností v areálu Máchova jezera bylo na Bílém kameni postaveno 70 rekreačních chat a některá zařízení této rekreační oblasti byla doplněna nebo rekonstruována.⁸⁷

V 70.letech byla mnohá pohostinná zařízení nevyhovující z hygienických hledisek, a tyto nedostatky nebylo možné odstranit kvůli nedostatku místa v objektu. Všechny hostinské prostory také trpěly nedostatkem kapacity, včetně ubytovacích zařízení, což se projevovalo nedostatečnou kapacitou místností a celkovým nedostatkem místa pro návštěvníky.

Pro následující léta po roce 1970 bylo stanoveno jako úkol v rámci výstavby obchodního střediska zahrnout do projektu bufet s dostatečnou kapacitou. Navíc měla být v nově vznikajícím kulturním zařízení vybudována další občerstvovací zařízení. Plánovalo se také výstavba nových restaurací s dostatečnou kapacitou, včetně provozu vaření, které měly být umístěny na pravém břehu Ploučnice, poblíž plánované silnice. Dále se měla začít stavět kavárna a vinárna opět ve středu města.

V jiných městech kromě České Lípy bylo rovněž nedostatečné množství hostinců. V Zákupích to byly místa jako Orlík, hostinec Na srážku či Na rychtě. V Mimoni byly

⁸⁶ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 193, inv.č. 628, Cestovní ruch.

⁸⁷ Okres Česká Lípa / [zpracoval kolektiv pracovníků oddělení oblastního plánovacího odboru ONV]. -- Česká Lípa, Okresní národní výbor, 1971., str. 48

k dispozici hostince jako Beseda, U Lva, U Jelena nebo Lidový dům. V Novém Boru například fungoval hostinec V Jeskyních.⁸⁸

Hotely

Bylo zřejmé, že na počátku 50.let byl počet dostupných lůžek byl značně nedostatečný, a s omezenými hotelovými službami. Celkově bylo k dispozici pouze asi 100 lůžek v celém městě. Ke konci 70.let se intenzivně diskutovalo o nutnosti vybudování nového hotelu, přičemž jako vhodné místo byla navržena lokalita bývalé výrobní polotovaru, která se vyznačovala ideální polohou a dostatečným prostorem pro nové objekty.

V roce 1970 město stále trpělo nedostatkem turistických ubytovacích kapacit, a tak byly pro tento účel využity lůžkové možnosti hotelu U Nádraží. Vedle tohoto hotelu se nacházel Hotel Merkur, jehož lůžkové kapacity měly být rovněž využity k vytvoření dalších ubytovacích jednotek, aby se rozšířila celková nabídka hotelových služeb. Město plánovalo vybudovat nový hotel ve středu města s kapacitou alespoň 100 dalších lůžek.

Jedním z nejznámějších a nejstarších hotelů v České Lípě je již zmiňovaný Hotel Merkur, který je v provozu od roku 1931. V polovině padesátých let byl hotel rozdělen na dvě části, přičemž jedna část byla ve vlastnictví sociální pojišťovny v České Lípě a druhá patřila soukromníkovi. V první části byly v této době zřízeny kanceláře pojišťovny a byly vybudovány lékařské ordinace, zubní a léčebné ambulantní prostory a tato část byla spravována Úřadovnou sociální pojišťovny v České Lípě. Druhou část a taneční sál spravoval sekretariát komunistické strany v České Lípě. Hotel nebyl v optimálním stavu, a proto byla schválena jeho rekonstrukce. Dalšími možnostmi, kde se v České Lípě ubytovat, bylo například v hotelu Bílá Růže nebo hotel Nebe.⁸⁹

Dopravní spojení

Vlakové nádraží se v České Lípě nacházelo již od 19.století, nicméně bylo velmi zastaralé. Práce na vytvoření nového vlakového nádraží v České Lípě začaly v roce 1946. Bylo vybudováno nové kolejiště a osobní nádražní budova. Toto úsilí bylo zároveň součástí plánu první pětiletky a výstavba vlakového nádraží byla dokončena v roce 1949.

Doprava v oblasti Českolipska, zejména v samotné České Lípě, byla od 50. let velmi dobře zajištěna. Vzhledem k významnému hospodářskému a společenskému životu v celém okrese byla síť železniční i silniční dopravy hustá, a tento trend přetrvává dodnes díky silnému železničnímu uzlu. V letech 1964-1967 dosáhla dopravní infrastruktura v oblasti významného úspěchu v uspokojování rostoucích kvantitativních požadavků. Rovněž rostla i autobusová

⁸⁸ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 193, inv.č. 627, Hotely a restaurace.

⁸⁹ Tamtéž.

doprava, a tak cestování po Českolipsku pro místní obyvatele nebylo náročné. Od šedesátých let začaly být také připravovány plány na nové silnice, včetně různých průtahů městem, důležitých křižovatek v Jestřebí a nových úseků v Mimoni.⁹⁰

4.3 Atrakce a turistické destinace

Jak už bylo zmíněno, Českolipsko je a vždy bylo velmi oblíbenou destinací díky svým přírodním krásám, zajímavostem a historickým památkám, což poskytuje ideální podmínky pro turisty a činí z něj oblast s vysokým turistickým ruchem. Lidé sem jezdí například kvůli Máchovu kraji, který je jedním z nejvýznamnějších v okolí a každoročně si získává mnoho příznivců. Nalezneme zde i mnoho přírodních rezervací, jako například Klíč, geologickou rezervaci Panská skála na Práchni či Dutý kámen u Drnovce. Tato místa každoročně přitahují tisíce milovníků přírody. Kromě přírodních krás jsou neodmyslitelnou součástí Českolipska také historické a umělecké památky, které turisté rozhodně nechtějí minout. Místní obyvatelé Českolipska se po celá léta snažili, aby se turistům v jejich regionu líbilo, a proto zde bylo zřízeno celkem 13 koupališť a 3 autokempy.⁹¹ Českolipsko je také populární díky blízkosti tří velice známých chráněných krajinných oblastí, do kterých patří Lužické hory, Kokořínsko a České středohoří.

Máchův kraj

Jednou z nejmenších turistických atrakcí je samozřejmě Máchův kraj, který se rozprostírá od Bezdězu přes Doksy a Jestřebí, až k Housce a Kokořínu, úzce spjatý s básníkem Karlem Hynkem Máchou. Máchovo jezero, dříve známé jako Velký rybník, má vodní plochu o 350 hektarů. V jezeře se nachází dva ostrůvky, Kachní a Myší ostrůvek, přičemž jsou oba ornitologickou rezervací. Státisíce návštěvníků sem již po celé 20. století přijížděly, aby si odpočinuly u tzv. českého moře. Město Doksy, kde se nachází Máchovo jezero, bylo vždy oblíbené. Pro ty, kteří neměli vlastní automobil, byly k dispozici četné autobusové spoje ČSAD. V Máchově kraji je také mnoho pěších stezek pro turisty, kteří preferují pěší výlety. Návštěvníci měli možnost ubytovat se v zařízeních, které poskytovaly RaJ a Jednota, jako například v Bezdězu, Bílé labuti, Sportovním centru, na Nádraží, v hotelu Sparta nebo u penzionu U Rybníčka.⁹²

⁹⁰ Okres Česká Lípa / [zpracoval kolektiv pracovníků oddělení oblastního plánovacího odboru ONV]. -- Česká Lípa, Okresní národní výbor, 1971., str. 7-10.

⁹¹ 30 let budování Českolipska, Okresní národní výbor v České Lípě, 1975., str. 90-91

⁹² *Mapa Máchova kraje*. Vydala cestovní informační služba Doksy.

Lázně a koupaliště

Na Českolipsku měli turisté možnost využít řady lázeňských koupališť, která byla od 70. let buď nově vybudována nebo rekonstruována. Nová koupaliště vznikla v Žandově, Dubé a Jablonném v Podještědí, zatímco proběhly rekonstrukce koupališť ve Sloupu, Hamru na Jezeře, Zákupích, Mimoně a také v lázních v České Lípě. Areál starých splavů a okolí Máchova jezera byly rovněž rozšířeny. Autokemp v Doksech byl vybaven novými sociálními zařízeními a vodovodem. V dalších letech byla v autokempu u koupaliště v Jablonném zřízena půjčovna sportovního vybavení. Nabídka lázní v České Lípě byla rozšířena o pedikúru a oddělení kosmetiky.⁹³

Příroda

V okrese se nachází nejen Máchovo jezero, ale také řada dalších rozsáhlých rybníků. Celkově je Českolipsko velmi bohaté na vody, rybníky a jezera. Zvláštní pozornost si zaslouhuje Novozámecký rybník u Zahrádek, který má mezinárodní význam jako přírodní rezervace. Díky výraznému zastoupení rákosových porostů přilákává mnoho vodních ptáků do svého okolí, což z něj činí domov i pro největší středoevropskou kolonii racků chechtavých. Dalším příkladem je Robečský rybník, který odvádí vodu z celé sítě jak menších, tak i větších rybníků do Ploučnice.

Krajina na Žandovsku a Kravařsku je velmi oblíbená mezi turisty, zejména těmi, kteří se věnují pěší turistice. Tato oblast nabízí bohatství přírodních krás, lesní cesty jsou lákavé pro pěší výlety a lehké výstupy na otevřené vrcholy poskytují nádherné výhledy, které lze obdivovat z rozhleden. Oblíbené je také Zahrádecko a Holany díky svým rybníkům, stejně jako oblast Novoborska a Jabloného v Podještědí.

Dalšími místy pro milovníky přírody patří tisícileté tisy v Krompachu, platany a lípy ve Svojkově, nebo jilmy v Kamenickém Šenově.

Česká Lípa leží na břehu řeky Ploučnice, která je pravým přítokem Labe. Tato řeka vytvořila malebná údolí s skalními útvary, když se prohlubovala do pískovcových formací. Nejvíce okouzujícími z těchto útvarů jsou ty v rezervaci Peklo, kde se nachází údolí Robečského potoka, jednoho z mnoha menších přítoků Ploučnice. Peklo je známé jako populární cíl pro pěší turistiku, s cestou často končící v nedalekých Zahrádkách.⁹⁴

Hrady a zámky

⁹³ Okres Česká Lípa, Okresní národní výbor v České Lípě, 1968, str. 63

⁹⁴ *Česká Lípa*. Vydala Stálá komise cestovního ruchu při radě KNV a ONV, 1959.

Turistické lákadla na Českolipsku zahrnují také historické hrady. Jedním z nich je Hrad Dubá, jehož historie sahá až do 13. století. Dalšími zajímavými památkami v oblasti Dubé jsou románský kostel v Deštné, zřícenina Starého Berštejna a Chudý hrádek. V Doksech je oblíbeným cílem návštěvníků hrad Bezděz, rovněž pocházející z 13. století a vynikajícím stavem zachovalosti. V údolí pod Bezdězem stojí barokizovaný kostel svatého Jiljí. Nedaleko odtud se nachází další známá hradní stavba, hrad Houska.⁹⁵ Mezi další oblíbené hrady a zámky patří zámek v Zákupích, skalní hrad Sloup nebo zámek Lemberk.

4.4 Celkový vývoj cestování a turistiky ve sledovaném období

Rozdíly v cestování se objevují mezi tuzemským a zahraničním. Domácí cestování bylo relativně snadné a dostupné pro občany. Turisté se zaměřovali na vnitrostátní destinace a rekreační oblasti, jako bylo právě Českolipsko.

Naopak zahraniční cestování bylo častokrát silně omezeno a podléhalo kontrolám a regulaci. V 50. a 60. letech bylo zahraniční cestování omezeno politickým režimem. Občané mohli cestovat převážně do zemí východního bloku, zatímco cesty do západních zemí byly velmi omezené a často podléhaly povolením. V průběhu 70. a 80. let došlo k dalšímu zpřísnění kontrol a omezení zahraničního cestování, zejména po Pražském jaru a následném nastolení normalizace. Politické čistky a omezení svobody občanů vedly k ještě větším restrikcím co se cestování týče. Zároveň bylo podporováno domácí cestování jako alternativa k omezenému zahraničnímu. Na konci 80. let došlo ke změnám v sovětské zahraniční politice, což vedlo k uvolnění vazeb s východními zeměmi a k jednání o přátelské spolupráci, a to se projevilo právě i na cestování. Zahraniční cestování bylo nadále pod politickou kontrolou, narozdíl od tuzemského, které čím dál tím více nabývalo na popularitě právě díky rozvoji infrastruktury a s tím i snazší dostupnosti.

Ve druhé polovině 20. století prošlo cestování a turistika na Českolipsku významným vývojem. Po 2. světové válce se Českolipsko stalo oblíbenou destinací pro turisty a cestovatele. Nové osidlování pohraničních okresů libereckého kraje po válce přilákalo mnoho nových obyvatel z celé země do České Lípy a jejího okolí. Nárůst byl doprovázen rostoucím zájmem o poznávání kraje, jeho historie a turistických atrakcí.

Od druhé poloviny 20. století sem mířily tisíce turistů z různých částí země, aby zde strávily svůj volný čas nebo dovolenou v rekreačních střediscích ROH. Jezdily sem také děti

⁹⁵ VOJTÍŠEK, Břetislav: Okres Česká Lípa: severočeský kraj, Ústí nad Labem: Krajská komise cestovního ruchu, 1982.

prožívat letní prázdniny v pionýrských táborech. Česká Lípa a její okolí nabízelo, a stále nabízí, bohaté možnosti pro turistiku a volnočasové aktivity s tím spojené, což přispívalo k pravidelnému navštěvování.

Propagace turistiky a cestovního ruchu v Českolipsku probíhala různými způsoby, včetně využívání novin jako Turistické noviny, které již od roku 1946 zmiňovaly atraktivní destinace této oblasti. ve městě také byly vynakládány síly na zlepšení orientace návštěvníků pomocí výroby map a brožur. K dispozici byly také informační služby, jako Kancelář cestovní informační služby (CIS), která poskytovala informace o dopravě a ubytování. V průběhu 70. a 80.let docházelo k dalšímu rozvoji infrastruktury a služeb pro turisty, bylo zapotřebí investovat do vybudování nových zařízení a atrakcí, jako například rozhledny na Špičáků, pláží v okolí, plováren, koupališť a pohostinských služeb. Finanční prostředky byly také potřebné na renovaci historických památek.

Celkově se Českolipsko stalo nejen turisticky atraktivní destinací, ale také oblastí s rozvinutou infrastrukturou pro pohodlné a zajímavé cestování.

5 Sport a sportovní aktivity

Sport byl a stále je velmi důležitou součástí každé společnosti. Do kategorie sportu a sportovních aktivit patří všechny formy tělesné aktivity, ať už jsou provozovány buď příležitostně nebo organizovaně, a jejich cílem je zlepšení fyzické kondice a duševní pohody. Zároveň sporty mohly být provozovány jak individuálně, tak prostřednictvím organizací jako ČSTV a Svazarm. Sport také přispívá k vytváření společenských vztahů a dosahování výsledků v soutěžích na všech úrovních. Sport je společenským a ekonomickým fenoménem, jehož význam v průběhu času výrazně roste a současně přispívá k dosahování strategických cílů solidarity a prosperity.⁹⁶

5.1 Rozvoj tělovýchovy a sportu na Českolipsku

Po roce 1945 se objevila nová tendence a snaha o vytvoření organizace, která by centralizovaně řídila tělovýchovu v celém městě. V důsledku tohoto úsilí byl dne 11. července 1945 založen a upraven Národní tělovýchovný výbor, který sjednotil veškeré tělovýchovné organizace. Jeho předsedou se stal Karel Janoušek, který se podílel na zajištění potřebných úprav v městské tělocvičně v Havlíčkově ulici. Tato tělocvična, dříve využívaná pouze okupanty jako jejich ubytovna, začala sloužit pro cvičení koncem roku 1946. Nicméně výbor nedokázal udržet všechny organizace pohromadě, a postupem času ke konci 40. let došlo k jeho rozpadu a následnému rozvinutí jednotlivých tělovýchovných jednot, spolků a klubů samostatně. Mezi tyto samostatné subjekty patřily Sokol, DTJ, Svaz brannosti a další.⁹⁷

Na počátku byl nejvýznamnější fotbalový oddíl ČSSK Česká Lípa, který obnovil svou činnost po okupaci pohraničí. Tento klub, založený již v roce 1927, dosahoval významných úspěchů v různých soutěžích a turnajích. Po válce se klub znovu rozvíjel, přičemž s pomocí brigádníků a MNV bylo upraveno hřiště a kabiny (dnes známé jako stadion TJ Lokomotiva). Dobře si vedl i Sokol, který v roce 1947 uspořádal župní slet za velké účasti diváků. Činnost jednotlivých tělovýchovných odvětví zůstávala rozptýlená až do roku 1948, kdy po vítězství pracujícího lidu bylo vyhlášeno sloučení celého tělovýchovného dění do Sokola. V té době byla tendence úzce kontrolovat tělovýchovné aktivity a podřizovat je závodům, které měly na tělovýchovu přispívat.

⁹⁶ Vymezení oblasti sportu. *Czso* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/65776218/090016-17k2.pdf/fc43543e-d0ff-488e-9945-9304290e60d0?version=1.1>

⁹⁷ KURTINEC, Jaroslav. *Česká Lípa: 40 let socialistické výstavby*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1985, str 74.

V České Lípě byla kromě jiných založena také velká tělovýchovná jednota Spojené závody. Tato jednota od začátku šedesátých let zaměřovala svou činnost převážně na tělovýchovu. Později byly v oblasti tělovýchovy opět zřizovány jednotlivé závodní tělovýchovné jednoty s vlastními názvy. Při závodu Tatra (nyní Vagonka) zůstala TJ Spojené závody, a byla založena TJ Lokomotiva. Jejich řízení po roce 1952 převzal státní výbor pro tělovýchovu a sport a jeho okresní orgány, které nahradily řízení ústředním výborem Sokola. V roce 1956 byl založen Československý svaz tělesné výchovy a sportu jako jednotná tělovýchovná organizace, a postupně se jednotlivé jednoty začaly zaměřovat na konkrétní druhy sportu a tělovýchovy, aby dosáhly lepších výsledků, zejména ve sportech s menším počtem sportovců, a dosáhly tak určité specializace.

Veškeré další sportovní události jsou rozděleny do skupin základní tělesné výchovy, sportu a turistiky, a jednoty jsou ustaveny okresním vedením ČSTV. Každých pět let vrcholí základní tělesná výchova během celostátních Spartakiád v Praze, přičemž před nimi probíhají velké a okresní Spartakiády. Tyto oslavy jsou v České Lípě vždy významným podnikem pro tělovýchovu. V minulosti, například během let 1959, 1965 a následujících, přilákaly do našeho města mnoho diváků. Ti mohli pozdravit a přivítat více než 5000 cvičenců, kteří se vždy plně zapojovali do těchto slavností. Během Spartakiád, ale i při jiných tělovýchovných akcích, se již dlouhá léta úspěšně rozvíjí partnerství s okresem Mladá Boleslav, které je zejména při organizaci Spartakiád ukázkové a efektivní.

V České Lípě byl sport velmi oblíbený napříč všemi generacemi, což svědčí o rostoucím množství tělocvičen a sportovních zařízení v průběhu času. Počet členů v jednotlivých oddílech, jako je TJ Spojené závody a Lokomotivy, nebo TJ Okresní dům pionýrů a mládeže, rostl, jak ukazují údaje z let 1975 a 1983. Největší zájem a účast stále vykazovaly fotbalové oddíly, zejména TJ Vagonka. Důležité pro tyto oddíly bylo zaměření na práci s mládeží, což bylo patrné zejména v TJ Vagonka a Náradí a ODPM. Široká škála sportovních oddílů dosahovala vynikajících výsledků na různých soutěžích. Kromě fotbalu byly oblíbené oddíly házené, stolního tenisu, košíkové, kanoistiky, jachtingu, šachu, lehké atletiky a cyklistiky.

Sportování a sportovci měli na město pozitivní dopad nejen jako jeho reprezentace, ale i díky své účasti na městských akcích. Každoročně přispívali svou činností k údržbě města a výstavbě či úpravám sportovních zařízení, což bylo plánováno městem. Příkladem je turistický oddíl TJ Lokomotiva, jehož členové například opravovali cesty a lávky v CHKO Peklo prostřednictvím dobrovolnické práce, čímž umožnili využití těchto tras občanům z celého Českolipska.

Jednou z významných sportovně-branných organizací byl Svaz pro spolupráci s armádou, který nahradil dřívější Svaz brannosti a aeroklub, a to jako celostátní organizace v roce 1951. Členové Svazarmu přispěli městu mnoha způsoby. Za příklad může posloužit aeroklub, založený již v roce 1946, který začal létat na kopci Vamberk a později u nového Žízničkova. Po únorovém převratu začala dobrovolná svépomoc a budování nového letiště pod Špičákem. Během jeho existence bylo vycvičeno více než 600 parašutistů a v klubu vyrostla řada vynikajících sportovců, z nichž mnozí se stali piloty v armádě. Všechny odbory Svazarmu pravidelně pořádaly každoroční závody a soutěže.⁹⁸

5.2 Sportoviště

Rozvoj tělovýchovy a sportu je nevyhnutelně podmíněn počtem, množstvím a úrovní tělovýchovných zařízení. V oblasti Českolipska kolem 70. let bylo k dispozici dostatečné množství základních sportovišť, zejména i na venkově, která v té době dosahovala dobré úrovně. Tyto sportoviště se nacházela například na Velkém Grunově, v Sosnové, Jestřebí nebo v Dubici, a odpovídala potřebám masové tělesné výchovy a sportovních výkonů. Velkým přínosem bylo také zahrnutí výstavby těchto menších sportovních zařízení do volebních programů, čímž se výstavba koncentrovala zejména do venkovských oblastí.

V polovině 70. let vypadala situace sportovišť následovně: v Českolipsku bylo 38 fotbalových hřišť s přidruženými šatnami, což bylo nejčastější sportoviště, protože fotbal byl nejoblíbenějším sportem mezi dětmi a mládeží. Dále bylo k dispozici 19 hřišť na odbíjenou, 20 tenisových kurtů, 3 atletická hřiště, 2 letní kurty na košíkovou a 7 tělocvičen. Českolipský okres byl v té době jedním z mála okresů v republice a jediným v Severočeském kraji, který nedisponoval krytým bazénem, halou nebo umělou lední plochou, což brzdilo rozvoj několika sportovních oddílů.⁹⁹

5.3 Jednoty, spolky a jejich činnosti

Fotbal a kopaná patřily mezi nejoblíbenější sporty v Českolipsku. To dokládá i množství turnajů a zápasů, které zde probíhaly. Například v roce 1980 se odehrálo 1096 fotbalových utkání. Kromě toho byly také velmi populární šachy, s TJ Dynamo Doksy jako nejsilnějším šachovým oddílem v Českolipsku, který pořádal různé turnaje. Mezi další oblíbené aktivity

⁹⁸ Tamtéž, str. 74-76.

⁹⁹ 30 let budování Českolipska, Okresní národní výbor v České Lípě, 1975., str. 78.

patřily orientační běhy, hokej, odbíjená, vodní sporty jako závody na vodních lyžích anebo organizovaná turistika.¹⁰⁰

V polovině padesátých let bylo při zakládání sportovních oddílů zavedeno několik klíčových bodů pro jejich vznik a následné fungování. Struktura československého tělovýchovného hnutí byla přepracována, a byl vytvořen Československý svaz tělesné výchovy a sportu (ČSTV) s demokratickými principy centralismu. Jeho orgány byly voleny zdola nahoru. ČSTV byl součástí Národní fronty a podřízen jejímu ústřednímu výboru. Bylo rozhodnuto, že základními organizacemi budou tělovýchovné jednoty (TJ), které se budou vytvářet na základě potřeb místních komunit, při závodech, úřadech, institucích atd. Všechny existující TJ měly být začleněny do nového ČSTV. Kromě tělovýchovných a sportovních aktivit měly TJ také pořádat vlastní kulturní a společenské akce, zábavy a plesy.¹⁰¹

Na konci padesátých let bylo v Českolipsku aktivních 20 tělovýchovných jednot, z nichž 5 bylo městských a 15 vesnických. V těchto jednotkách převažovaly oddíly tělovýchovné výchovy a kopané. V celém okrese fungovalo celkem 21 různých sportovních oddílů, které operovaly podle vlastních podmínek, a největší počet oddílů v jednotlivých sportovních odvětvích byl řízen okresními sekcemi, a to v kopané, obíjené, ledním hokeji, tenise, stolním tenise, kuželkách a šachách.

Situace jednotlivých jednotek byla následující: První byl Sokol Brniště, jehož úroveň práce byla nejslabší v celém okrese. Velmi dobře si vedl Spartak Česká Lípa, který byl největší jak počtem členů, tak i žáků, a pravidelně vyvíjel organizační činnost. Tato jednotka měla 10 sportovních oddílů. Dalším v pořadí byla Lokomotiva Česká Lípa, která počtem sportovních oddílů srovnávala se Spartakem. Lokomotiva pracovala pravidelně a řídila 10 sportovních oddílů. Na Českolipsku se rovněž objevily další jednotky jako Sokol Dobranov, Spartak Dubice, Sokol Horní Libchava, Sokol Jezvé nebo Sokol Zahrádky. Celkově lze ale konstatovat, že na přelomu padesátých a šedesátých let došlo k nárůstu aktivity a zájmu v některých obcích, kde předtím nebyla. V těchto obcích vznikaly nové oddíly a celkově se zlepšovala práce všech existujících oddílů, které začaly navzájem spolupracovat.¹⁰²

Oblíbené sporty a aktivity

Na přelomu 60. a 70. let byl v České Lípě zájem o různé sporty, přičemž odbíjená byla jedním z atraktivních sportů, i přes to že, místní oddíl ve městě byl založen relativně krátkou dobu. Na začátku 60. let se jeho členové zapojili do brigádnické práce na výstavbě vlastního

¹⁰⁰ *Nástup*. 1980.

¹⁰¹ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 642, inv.č. 1276, Organizace tělovýchovného hnutí.

¹⁰² Tamtéž.

hřiště a kabin, a teprve později se začali účastnit různých soutěží. Kopaná, jako jeden z dalších populárních sportů, trpěla nedostatkem vlastního hřiště, což způsobovalo obtíže s tréninkem pouze v některé dny. Navzdory těmto komplikacím byly kopané velmi úspěšné v soutěžích a turnajích. Byl zde i kuželkářský oddíl, který měl sice malou členskou základnu, ale dobré výsledky. Na Českolipsku existovaly i další sportovní oddíly jako lyžařský oddíl založený v roce 1959, šachový oddíl, oblíbený jachtařský oddíl, oddíl košíkové a hokejový oddíl. Úspěchy či neúspěchy jednotlivých oddílů se odvíjely vždy od ochoty jejich členů pracovat pro své oddíly ve svém volném čase bez náhrady na jakoukoliv odměnu.¹⁰³

Okolí České Lípy je známé pro své zimní sporty a aktivity. V roce 1980 se zde konal první ročník Lužického poháru sjezdařů, využívající výborné sněhové podmínky Lužických hor. Závody, pořádané lyžařským oddílem Stadionu Město Nový Bor, přilákaly stovky lyžařů všech věkových kategorií. Během těchto událostí probíhaly i slalomové soutěže.¹⁰⁴

Další z velmi oblíbených zimních aktivit byly tzv. "dny zimních sportů a radovánek", které se poprvé konaly v roce 1956 jako součást únorových oslav. Tyto události se obvykle odehrávaly podobně každý rok až do přibližně konce 70.let. Ráno závody začínaly v Parku kultury a oddechu, kde se konaly lyžařské soutěže pro mládež. Vyhlášení vítězů a předávání diplomů probíhalo kolem 11-12 hodiny dopoledne. Poté se akce přesunula k zimnímu stadionu u Ploučnice, kde v roce 1956 proběhl první ročník běhu na lyžích. Mezi závody a soutěžemi mezi národními podniky nebo školami zde také probíhal běh na lyžích.

Další oblíbenou sportovní událostí, která se konala zejména na přelomu 50. a 60. let, byla okresní hvězdicová a celostátní štafeta. Například v roce 1958 byla tato událost výrazně politicky motivována, jelikož připadalo na 41. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Vesnice, školy, podniky a organizace musely věnovat zvýšenou pozornost přípravám na tuto událost. Obecně platilo, že byly ustaveny štafetové komise z řad Národní fronty, které měly na starosti průběh štafety. V České Lípě začínala štafeta v obci Lada, odkud běžec běžel na náměstí Míru před radnicí. Trasa štafety dále pokračovala přes Starou Lípu, Dobranov, Zákupy, Bohatice, Mimoň, Kuřívody až k hranicím okresu Doksy.¹⁰⁵

Velmi známou a poměrně oblíbenou sportovní událostí byly již zmíněné spartakiády. Ty nesly již od svého vzniku politický nádech, jako například ta v roce 1960, která byla plánována v Praze jako součást oslav 15. výročí osvobození republiky. Jako příprava na tuto

¹⁰³ Státní okresní archiv v České Lípě (dále jen SOkA Č. Lípa), fond Okresní národní výbor (dále jen (ONV Č. Lípa), karton 191, inv. č. 590, Tělovýchova a sport.

¹⁰⁴ *Nástup*. 1980.

¹⁰⁵ Soka Č. Lípa, MěNV Č. Lípa, karton 642, inv.č. 1276, Organizace tělovýchovného hnutí.

událost byly v předcházejícím roce pořádány krajské a okresní spartakiády, které měly sloužit jako ukazatel připravenosti daného okresu či kraje na nadcházející celostátní spartakiádu a pomoci s výběrem cvičenců. Hlavním zaměřením těchto událostí měla být masová účast, zahrnující sportovní soutěže a turistické aktivity. Mezi tyto aktivity patřily sportovní spartakiády pro mládež a dospělé, soutěže mládeže bez registrace do družstev, okresní mistrovství jednotlivců v kategoriích mužů, žen a dorostu, a různé okresní šampionáty.¹⁰⁶

Na konci 80. let byly nejznámější sportovní akce na Českolipsku Novoborská cyklistická Bohemie, mezinárodní závody motokár v Sosnové nebo motokrosově soutěže v okolí Dubé. Tradičně také byly dosahovány velmi dobré výsledky v mezinárodním měřítku i v oddílech orientačního běhu, sportovního potápění a jachtingu, především díky výborným podmínkám pro trénink. Pro zájemce o aktivní využití volného času byla k dispozici řada sportovních odvětví. Ve druhé polovině 80. let to byla především turistika a cykloturistika, jezdeckví, tenis a vodní sporty.¹⁰⁷

5.4 Celkový vývoj sportu a sportovních aktivit ve sledovaném období

Ve druhé polovině 20.století se sport a sportovní aktivity vyvíjely pod vlivem měnících se politických podmínek. Po roce 1945 byla zaznamenána snaha o centralizaci tělovýchovy, což byla typická politická iniciativa, která tak soustředila kontrolu nad sportem do rukou centrální vlády. Následně tak vznikl Národní tělovýchovný výbor, který však později ztratil svou sjednocující roli a tělovýchovné organizace se začaly rozpadat. Kluby jako Sokol, DTJ a Svaz brannosti se postupně osamostatňovaly.

V 50.letech bylo při zakládání sportovních oddílů zavedeno několik klíčových bodů pro jejich vznik a následné fungování. Struktura československého tělovýchovného hnutí byla přepracována, a byl tak vytvořen Československý svaz tělesné výchovy a sportu (ČSTV). Ten byl součástí Národní fronty a podřízen jejímu ústřednímu výboru. Bylo rozhodnuto, že základními organizacemi budou tělovýchovné jednoty (TJ), které se budou vytvářet na základě potřeb místních komunit. Politický vývoj ovlivňoval i strukturu a činnost sportovních organizací, na přelomu 50. a 60.let, kdy došlo k nárůstu aktivity a zájmu v některých obcích, kde předtím nebyla. V těchto obcích také vznikaly nové oddíly a celkově se zlepšovala práce všech existujících oddílů, které začaly navzájem spolupracovat.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Okres Česká Lípa Česká republika. -- Česká Lípa: Okresní statistická správa, [1995], Liberec.

Druhá polovina 20.století byla obdobím postupného ústupu komunistického vlivu na sport. S přibývajícimi politickými změnami a uvolňováním na konci 80.let se sport stával stále více nezávislým od politických intervencí. Byly zavedeny nové způsoby řízení a financování sportovních aktivit, které umožňovaly větší svobodu a rozmanitost v tělovýchově a sportu. Tento vývoj signalizoval přechod od komunistického režimu k demokratické společnosti, kde sport již nebyl pouze nástrojem propagandy, ale měl svůj vlastní prostor a hodnotu.

Závěr

Ambicí mé práce bylo poskytnout pohled na rozvoj vybraných oblastí volnočasových aktivit ve druhé polovině 20. století na Českolipsku.

Volný čas představuje dobu, kdy jedinec není vázán na konkrétní pracovní povinnosti nebo na rodinné závazky. V průběhu období se význam volného času výrazně měnil. S postupným zkracováním pracovní doby a vzrůstajícím objemem volného času se lidé začali věnovat různorodým aktivitám. V tomto období tyto aktivity zahrnovaly cestování, kulturní události, sportovní aktivity a další. Komunistický režim, který ve sledovaném období ovlivňoval každodenní životy lidí, se snažil systematicky organizovat volnočasové aktivity občanů prostřednictvím závodních klubů, kulturních domů a sportovních zařízení. Kulturní aktivity, jako návštěvy divadel a muzeí, se staly běžnou součástí volného času. Sport byl také důležitou součástí volného času, a to hlavně s rozmachem sportovních zařízení a akcí, jako byla Spartakiáda. Rozdíly ve využívání volného času byly patrné mezi různými skupinami obyvatelstva. Mladí lidé měli největší podíl volného času. Genderové rozdíly byly také zjevné, s muži disponujícím průměrně delším volným časem než ženy. Dále faktory jako pracovní doba, státní svátky a doprava ovlivňovaly trávení volného času. Postupné zkracování pracovní doby a více volných sobot přispělo k rozšíření volného času. Následný technologický pokrok, jako byly televize a automobily, změnil způsob, jakým lidé trávili svůj volný čas.

Českolipsko se ve sledovaném období velmi měnilo. V práci jsem se zaměřovala hlavně na město Česká Lípa, které je hlavním centrem regionu. Ráz České Lípy se po 2. světové válce v důsledku odsunu Němců razantně změnil a město se oprostilo od všeho německého. Němečtí občané byli nahrazeni českými a také docházelo k rušení podniků a institucí. Toto období znamenalo na druhou stranu i obnovení města, včetně například i školství a kultury. Když v 50. letech nastoupila komunistická diktatura, započalo zestátnění průmyslu a likvidace živností. Nastolila se opatření a omezení občanských svobod, což samozřejmě ovlivnilo i Českou Lípu tím, že se začal razantně kontrolovat společenský život a zároveň tak byl i ovlivňován. Společenský život začal ožívat, ale politické napětí stále stoupalo až do srpnové okupace v roce 1968. V období normalizace od roku 1969 se město stalo centrem těžby uranu, což vedlo k rychlému rozvoji infrastruktury a k výstavbě nových sídlišť. V období 70. a 80. let docházelo k výraznému nárůstu obyvatelstva a začaly tak změny ve veřejné infrastruktuře a kultuře. Celková obnova měst začala až po roce 1990, ta zahrnovala rekonstrukce historických památek a parků, nové investice do školství anebo do obchodní infrastruktury.

Během historického vývoje Českolipska se kulturní nabídky volného času proměňovaly v souladu s politickými událostmi a potřebami společnosti. Za vlády komunistické strany byly kulturní aktivity často organizovány podle plánů a cílů stanovených v rámci politické agendy. Například v období na přelomu 50. a 60. let byly plánovány série přednášek se vzdělávacím zaměřením, které měly posilovat politickou ideologii a propagovat mírové poselství. Současně se věnovaly oslavám a informacím o událostech, osvětě či technickým dovednostem pro pracující. V průběhu 60. let však došlo k poklesu zájmu o kulturně vzdělávací aktivity, což bylo pravděpodobně ovlivněno změnami v politickém a společenském prostředí té doby. Nicméně po roce 1970 se zájem o umělecké aktivity a kulturní vzdělávání opět oživil, což může být spojeno a obnovou zájmu o kulturu a větší mírou společenské svobody. Kulturní instituce jako je knihovna, divadlo, loutkové divadlo, kino, škola umění, hrály klíčovou roli ve společenském životě. Tyto instituce nejen že poskytovaly možnosti vzdělávání a zábavy, ale také sloužily jako platformy pro šíření politické ideologie a budování společenských vazeb. Knihovna se snažila podporovat všeobecné vzdělávání prostřednictvím knih a dalších zdrojů a také organizovat různé akce pro veřejnost. Divadlo, loutkové divadlo a kino poskytovaly zábavu a umělecké zážitky, přičemž jejich programy se měnily v souladu s aktuálními společenskými tendencemi. Škola umění a další kulturní instituce nejenže nabízely možnosti vzdělávání v uměleckých oborech, ale také podporovaly společenskou angažovanost a tvůrčí činnost obyvatel. Kulturní památky, jako jsou kostely a historické budovy, představovaly důležitou součást kulturního dědictví regionu a byly přístupné veřejnosti pro návštěvníky a prohlídky.

Během poválečné éry a následného komunistického režimu bylo cestování ovlivněno politickým rozhodnutím a ideologií dané doby. Zahraniční cestování bylo pro obyvatele Československa podřízené přísnými restrikcemi a kontrolami. Politické události, jako studená válka a rozdělení světa na východní a západní blok, vedly k uzavření hranice a omezení pohybu osob mezi nimi. Lidé nemohli volně cestovat do zahraničí bez povolení a víz, které byla udělována v souladu s politickou linií režimu. V průběhu let se politika vůči zahraničnímu cestování měnila podle aktuálních vnějších politických událostí. Během 50. a 60. let bylo zahraniční cestování občanů Československa pod kontrolou komunistického režimu, které preferovalo cestování za hranice v rámci socialistického bloku, lidé tak mohli navštěvovat země východního bloku. V 70. a 80. letech došlo k určitému uvolnění politiky zahraničního cestování, ačkoliv stále pod kontrolou státních orgánů. Někteří občané měli možnost získat speciální povolení k návštěvě západních zemí, zejména v rámci rodinných návštěv, studijních pobytů nebo pracovních míst. Nicméně i přes tuto relativní liberalizaci zůstávalo zahraniční

cestovní pod přísnou kontrolou státních bezpečnostních složek a bylo podmíněno loajalitou vůči režimu.

Turistika a cestování v rámci vlastní země byla pro obyvatele Československa často přístupnější a méně byrokratické. V rámci tuzemského cestování se lidé mohli pohybovat relativně svobodněji, ačkoli i zde byla určitá omezení. Cestování do určitých oblastí mohlo být regulováno z důvodu strategického nebo bezpečnostního zřetele. Českolipsko se stalo významnou destinací pro domácí turisty. Díky svému bohatství přírodních krás, historických památek a množstvím volnočasových aktivit přitahovalo Českolipsko tisíce návštěvníků každoročně. Region Máchova kraje, zejména kolem Máchova jezera, patřil mezi nejvyhledávanější turistické destinace. Lidé sem přijížděli odpočinout si u "českého moře" a využít možností koupání, vodních sportů a procházek po okolních lesích. Dalšími oblíbenými oblastmi pro cestování byly Kokořínsko, Lužické hory a České středohoří, které nabízely malebnou krajinu, historické památky a možnosti turistiky. Infrastruktura na Českolipsku se v průběhu poválečného období a éry komunistického režimu výrazně rozvíjela, aby vyhověla rostoucímu turistickému ruchu a potřebám místních obyvatel. Zlepšení infrastruktury zahrnovalo jak dopravní spojení, tak i rekreační zařízení a služby. V Českolipsku se zvětšoval počet hotelů a rekreačních chat, zlepšovala se infrastruktura kempů a lázní. Starší hotely, jako Hotel Merkur, byly modernizovány a rozšiřovány, zatímco nové ubytovací kapacity byly budovány v souladu s rostoucí poptávkou. Stejný trend se projevoval i v dalších turistických regionech, kde se stavěly nové hotely, kempy a chatové osady, aby se zvýšila kapacita pro přijímání turistů a zlepšila kvalita turistických služeb.

Po roce 1945 začalo intenzivní úsilí o centralizaci tělovýchovy ze strany státu, což vedlo k vytvoření Národního tělovýchovného výboru. Ten však brzy zkrachoval, což otevřelo prostor pro rozvoj jednotlivých tělovýchovných klubů. Fotbalový oddíl ČSSK Česká Lípa, obnovený po válce, dosahoval významných úspěchů, a to i díky brigádnické práci na úpravě hřiště a kabin. Široká škála sportovních aktivit, včetně fotbalu, házené, stolního tenisu, košíkové, kanoistiky, jachtingu, šachu, lehké atletiky a cyklistiky, se stala oblíbenou napříč generacemi. V 60. a 70. letech rostl zájem o různé sporty, jako odbíjená a kopaná, přestože kopaná čelila nedostatku vlastního hřiště. Kuželkářský oddíl, ač s malou členskou základnou, dosahoval též výborných výsledků, stejně jako lyžařský, šachový, jachtařský, košíkový a hokejový oddíl. Tyto aktivity přispívaly nejen k fyzickému zdraví obyvatel, ale i k posilování komunitního ducha a vzájemné spolupráce.

Použité prameny a literatura

Prameny

- Časopis *Nástup*, ročník 1960–1980
- Státní okresní archiv v České Lípě, fond Okresní národní výbor Česká Lípa
- Státní okresní archiv v České Lípě, fond Městský národní výbor Česká Lípa

Literatura

- ADAMOVIČ, Jiří; BLAŽKOVÁ, Jana; ĎURČANSKÝ, Marek; HONCŮ, Miroslav; KOLKA, Miroslav et al. *Česká Lípa: město na Ploučnici*. Česká Lípa: Město Česká Lípa, 2018. ISBN 978-80-905846-1-7.
- DUMAZEDIER, JOFFRE, and Vlasta Rybáčková. "Volný Čas." *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* 2, no. 3 (1966): 443–47.
<http://www.jstor.org/stable/41127355>.
- FRANC, Martin a KNAPÍK, Jiří. *Volný čas v českých zemích 1957-1967*. Šťastné zítřky (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN isbn978-80-200-2229-5
- KLENER P., *Velký sociologický slovník*. [Sv.] 2. 1. vyd. Praha, Karolinum 1999.
- KOCOUREK, Jaroslav. *Česká Lípa zblízka*. Česká Lípa: město Česká Lípa, 2021. ISBN 9788090584655.
- KURTINEC, Jaroslav. *Česká Lípa: 40 let socialistické výstavby*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1985.
- *Mapa Máchova kraje*. Vydala cestovní informační služba Doksy.
- MÜCKE, Pavel a KRÁTKÁ, Lenka (ed.). *Turistická odysea: krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v Československu v letech 1945 až 1989*. Orální historie a soudobé dějiny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4055-6.

- Okres Česká Lípa / [zpracoval kolektiv pracovníků oddělení oblastního plánovacího odboru ONV]. -- Česká Lípa, Okresní národní výbor, 1971.
- Okres Česká Lípa Česká republika. -- Česká Lípa : Okresní statistická správa, [1995], Liberec
- Okres Česká Lípa, Okresní národní výbor v České Lípě, 1968.
- SOBOTKOVÁ, Jitka: *Komunistické slavnosti v Československu v letech 1948–1989*. Disertační práce. FF UP Olomouc. Olomouc 2011.
- SOVADINA, Miloslav. *Správní vývoj okresu Česká Lípa od roku 1848 do roku 1990*. Historická vlastivěda Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998.
- ŠVIGOVÁ, Milada. *Volný čas a my. Živé myšlenky* (Svobodné slovo). 1967. Praha: Svobodné slovo, 1967.
- VANĚČEK, Drahoš. *Agroturistika*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7040-222-9.
- VOJTÍŠEK, Břetislav: Okres Česká Lípa: severočeský kraj, Ústí nad Labem: Krajská komise cestovního ruchu, 1982.
- 30 let budování Českolipska, Okresní národní výbor v České Lípě, 1975.

Online zdroje

- Historie. *Divadelní klub Jirásek* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://dkjirasek.eu/historie/#1471814964709-7300dbd9-bf07>
- Jiráskovo divadlo. *Cl-kultura* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://www.cl-kultura.cz/jiraskovo-divadlo>
- Kulturní dědictví. *Národní ústav lidové kultury* [online]. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/kulturni-dedictvi/>
- Metodika – cestovní ruch. *Czso* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_casove_rady_cestovni_ruch
- *Spartakiády 1953 – 1990* [online]. 2007 [cit. 2024-04-18]. Dostupné z: <https://www.nm.cz/cs/file/7421bdea67d8420fb7243cf97445e322/5884/Spartakiady.pdf>
- Vymezení oblasti sportu. *Czso* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/65776218/090016-17k2.pdf/fc43543e-d0ff-488e-9945-9304290e60d0?version=1.1>